

2.734

సామలసామి

శ్రీతాయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్వాన్ బుల్లసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 12

రాజమహేంద్రవరము 16-2-1989, 1-3-1989

సంచికలు 8, 9

— ఈ సంచికలో —

1. కవిజనరంజనము-అడిదము సూరకవి	1- 3
2. జర్నలిజంలో జీవించిన ధన్యజీవి-నార్ల	4- 5
3. బలివాడ కాంతారావుగారి సామాజిక జీవన చిత్రణాత్మక నవలలు	6- 7
4. మైరావణ చరిత్ర - ఇతివృత్త నిర్మాణం	8- 9
5. ముకుందమాల- తెలుగు శతకము-తులనాత్మక పరిశీలనము	9-11
6. అశ్వఘోషుని బుద్ధచరితం	12-13
7. సంస్కృత తెలుగు భాగవతాల్లో ప్రహ్లాద చరిత్ర	14-15
8. రాయప్రోలువారి రచనాశిల్పం	<u>15-16</u>

రాజీవు సంచికలో - వేమన-ప్రీతి, అడిదము సూరకవి-కవిసంకయ విచ్ఛేదము, శ్రీరామ దండకము, ఇద్దలు రాజకవుల చేతుల్లో వన్నిద్దరు సూరులు, పేంకటరామకృష్ణ కవుల అవదానములు, పౌరాణిక భావ విప్లవ రూపకాలు మొదలగునవి ఉంటాయి.

1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును.

నవంబర్ నంబా రు. 12-00

8 మానములకు రు. 8-60

విడి ప్రతి 0-80 పై.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

కవిజనరంజనము - అడిదము సూరకవి

—సాహిత్యోదయ శ్రీ క్రొవ్వడి రామం, బి.వి., బి.యల్., బి.యడ్.

ప్రబంధరచన మహావైభవోపేతంగా సాగుతున్న కాలంలో, ఉత్తరాంధ్రసీమలో వెలిసిన ప్రబంధం కవిజనరంజనం. ఇది విల్లవసుచరిత్ర అనే ప్రఖ్యాతి గడించుకుంది. సంస్కృతంలో ప్రబంధశబ్దం కావ్యసామాన్యవరంగా ఉపయోగపడేది. కాబట్టి మాళవి కాగ్ర మిత్ర మనేవాటకాన్ని ప్రబంధంగా పేర్కొన్నాడు. తిక్కన వర్ణించిన ప్రబంధ మందలిగా అభివర్ణించేడు. కావి కృష్ణదేవ రాయలకాలంనుంచి ఆంధ్రకవులు చేసిన, ఒక విశిష్టమైన వద్యకావ్యానికి ప్రబంధమనే పేరు స్థిరపడింది. మనుచరిత్ర ప్రబంధవాణ్ణి యానికి ఆకారం చుట్టింది. వసుచరిత్ర సాహితీకావసారణం, అమృతమాల్యద మొదలైనవి ప్రబంధరత్నాలు.

సూరకవి కృతమైన కవిజనరంజనం మూడు అశ్వాసాల ముప్పైరైత ప్రబంధం. చంద్రమతి హరిశ్చంద్రునివాహనదృశ్యం గల యతివృత్తం యీదశకవి శిఖరం. కవి జనులకు రంజితంగాతుండే విధానం. ఈ సాహిత్య ప్రక్రియ పొగింది. అంతే కదా కథకథమే ప్రదానం. కాదు. కావ్యకళకు శ్రవి జనరంజనంగా అలాటి శిల్పకళానిచ్చి అను

సరించి రసరమ్యంగా ప్రదర్శించాలనేదే కవి యొక్కలక్ష్యం. శ్రీనాథుడు, పెద్దన మొదలైనవారి పోకడలను మేలుపరుచుకుని వరి గ్రహించి ఆ పద్ధతిలో వారివద్యాలలో సరికూగేలాగ వద్యరచన చేసినవాడు. అలాడు కాకలు తీరిన వేర. అందుచేత సూరకవి కూడా రామరాజమూషణుడు మొదలైన వారి అడుగుజాడల్లో నడుచుచు, వారి ఈ ప్రబంధాన్ని పూర్తిచేసేడు.

‘తనయశోవిదముకా సాధపాశ్రిత నంబుదాయనము వాతాయనములుగఁ దనకొర్య శివి శిఖ తతికి జాలియోగదా తూతకం బవరంజి పూరెకొగ తనబలోదత రజోదంత తుంబినికి దా రాగ్రహంబులు గర్భరత్నములుగఁ ధవదానదరాశ్యవసదికి మువ్వేణు కల్లోలదుతవారి కణముగఁగఁ దనవినుతన సుగుణ సంరానవల్లి సముదయంబునకం బోజనంబువాంధ వాంధము లుండవలనదంవరణుగాగ వరణులవ్యవిధానిలావసుడు వసుడు’

(వసుచరిత్ర చి. 11వ పద్యం)

అది రామరాజమూషణుడు కథాభావముల్లి వర్ణిస్తే కవిజనరంజనంలో 1వ అశ్వాసంలో 2వ పద్యంలో హరిశ్చంద్రుణ్ణి సూరకవి, ‘తననృకుక్షిర్తిముక్తా ఛత్రమానిత న్నై రధరంబు కన్యక దండంబుగాగ తన ప్రతాపసముద్రజాపాన్ని శిఖరలో మంబు తదగ్ర దూమంబుగాగ దన విర్రకదానదారంబులహరికిఁ గైలాసశిఖరి వైకతము గాగఁ దశకజాతీ భృంగధిమిత శృపాకపశృప్తి కశిలాద్ధులొడి వన్యంబుగాగ మహివి యెఱుంగెఁ మలారి ముదదేశ మకుట మదగణ కాణా యమాన చంద్ర నఖరపానిజాశ్రితనశనహేళి చారుకిరి హరిశ్చంద్ర చక్రవర్తి’

అనే వర్ణించేడు. ఈ విధంగానే నైషధపు పోలికలు, కవికర్త రసాయనపు పోలికలుగల పద్యాలు కవిజన రంజనంలో ఎన్నో వున్నాయి.

అలంకారాలు కావ్య శిన్యక శోరిను ఇనుమడింపజేస్తాయనేది నిర్వివాదం. తన దృఢి కావ్యాత్మ అనే అవంత మరసాటాడుల సిద్ధాంతం నేడు సర్వేసర్వత్ర ప్రచారంతో వున్నా, దీని ప్రాచీనంకారులు కవిజన

అలంకారాలే కావ్యాత్మ అనే సిద్ధాంతాన్ని ఒక వస్తువు విశ్వసించేవారు. ఏది ఎలాగ వున్నా సూరకవి సూరిజనరంజకంగా ఈ కావ్యంలో అలంకార ప్రయోగం చేసేడు.

‘వీతి నమగ్రుండయ్య న,

వీతింబాలించె దారుణతలమునిజ

శ్యాతచరిత్రము చిత్రం

దైతనరః ద్రిశంకువరవరా త్తజాదెలమిన్.

వీతి నమగ్రుడు అసీతినిపాలించడం విశో ధం. న+ఈతి అసీతి అవుతుంది గనక, వీతి నమగ్రుడు ఈతివాదలు లేకుండా పాలించ డము అభాస - ఈ విధంగా ఈ కందంలో విరోధాభాసాలంకారం పండిత వేద్యంగా ప్రయోగించబడింది. ఉల్లేఖము, ప్రతివం, అర్థాంతరన్యాస, పరివంఖ్య. నహోక్తి అన వ్యయం మొదలైన అలంకారాలకు ఆస్పదం యీకవి జతరంజనం.

‘తమ మదరే జాంతజన మోహతమముతోడ
వహ్నిపెలుగొందె మరు కౌర్యవహ్నితోడ
జారకలు దెల్విగనె పలిసారి కాప
కంవరలతోడ వెంతయు దెంపుమీఱి’

అనే గీతంలో నహోక్తి కవి చక్కగా ప్రయోగించేడు.

ప్రబంధాలలో కానవచ్చే ఋతువర్ణన, పుర వర్ణన, పుష్పలాతీకావర్ణన మొదలైనవి కవి జనరంజనంలో కూడా చక్కగా చోటు చేసు కున్నాయి.

‘మోపురము భూపురంద్రికి

గాపురము జయేంద్రికును గగనతలస్సు

గోపురము భానియనయో

ధ్యాపురమివ వంశభూద నాధారందై’

అనే పురవర్ణన,

‘వంపుల పాణింధమములు

మలయానిలముల విహారమందిరములుపూ

విలుకువి యాయుధకాలలు

తలువలజన్మసంఘములచటి పూదోటర్’

అనే పూదోటర్ వర్ణనలు, అల్పాక్షరాలలో, అవల్పార్థాన్ని రూపకాలంకారంతో సూచిస్తు వ్నాయి-చంద్రమతీవర్ణనలో-

‘విదులు నఖమ్ములు ప్రేళ్ళు పెసరగాయ

లడుగు లబ్బంబులు మడమలువట

పలములు’ అనే చరణాలలో మిసిమిజవ్వని ప్రేళ్ళ నీ కవి పెసరకాయలతోను, మడమ లను మట్టివళ్ళతోను సరిపోల్చేడు. ఉత్త రాంద్రలోపూర్వం అగ్రహారీకులు లలనామణి ప్రేళ్ళను పెసరకాయలతో పరిపోల్చేవాడు- ఆనంప్రదాయాన్నే కవి యీ కావ్యంలో పాటించేడు.

కౌత్యపెళ్ళి కూతుడు వరుని తలపై తలం బ్రాలు పోసేనమయంలో అమె హావభావవిలా సాలను సూరకవి ఎంతసహజంగా వర్ణించేదో చూడండి-

‘అలరికవు న్వదంక, వల

యధ్వని నిర్మల బాహుమూలకాం

తులు గొని యాడ, లేవగవు

తొంగలి రెప్పలదాగ హారము

రెల్లిగొన, జిల్లు వయ్యెడ వ

రింవ, గుచదవ్వయి రాయిడింబడం

జెలి, దలంబ్రాలువోసె న్నవ

శేరునొడలపైని దోయిటన్’

అయోధ్యానగరంలోగల ఆశ్వముల జవన త్వరను వర్ణిస్తూ యాయన,

‘వీటిపటు ఘోటక నిరా

మాటత్వర కోడి పూరిగరచు హరిణముల్

మాటికిని తదారోహకు

దౌటం, బవమాను దోడు బబ్బుర మగునే?’

నేడు-ఆగుడ్డాలతో వరిగా లేళ్ళే ఎరిగెత్త లేనివ్వుడు హరిణారోహకుడైన వాయువు ఓడిపోవడంలో ఆశ్చర్యమేముంది? అని ప్రశ్నించిన కవియొక్క చమత్కారం ప్రకం సనీయం - వాయువేగాన్ని మించిన అగ్నిక దళం యొక్క వేగం, ప్రతిభ మనోరంజ కంగా ప్రదర్శితమైనాయి.

పూషవంశభూషణుడు త్రిశంకుభూషనుడు దైన హరిశ్చంద్ర చక్రవర్తి. అయోధ్యానగ రాన్ని రాజధానిగా చేసుకుని భూమిని పాలించే వాడు. విజయాస్పదం అనే పట్టణం రాజ ధానిగాగల సామ్రాజ్యనికి అధినేత ఉళీవరుడు. ఆ, వప్రమాట్టుయొక్క కుమార్తె చంద్రమతి. హరిశ్చంద్రుని చిత్ర వటాన్నిచూసి, అతని సుగుణ గణాలను విని, అమె అతన్నివల చింది. ఈ వృత్తాంతం చంద్రమతి చెలిక తెల ద్వారా చంద్రమతి తండ్రికి తెలిసింది. ఉళీ వరుడు దృఢప్రతుడనే బ్రాహ్మణోత్తముని ద్వారా యీ విషయాన్ని హరిశ్చంద్రునికి తెలియజేస్తాడు - చంద్రమతియొక్క రూప లావణ్యాది సంపదను, సుగుణ పరంపరలను తెలుసుకొని, హరిశ్చంద్రుడు, దృఢప్రతుని ద్వారా, వివాహానికి తన అంగీకారాన్ని తెలి యజేస్తాడు. విజయాస్పదపురంలో వివాహ సన్నాహాలు అతివైభవంగా జరుగుతాయి. హరిశ్చంద్రుడు వైభవోపేతంగా అయోధ్యాన గరంనుంచి విజయాస్పదపురానికి తరలివెళ్ళు తాడు. హరిశ్చంద్రుడు విద్యుత్తంగా రాజ లాంఛనాలతో చంద్రమతిని పాణిగ్రహణం చేసుకుని, అమెను అయోధ్యానగరానికి తీసు కొనివచ్చి ప్రజారంజకంగా ఆనందోత్సాహ లతో రాజ్యాన్ని పాలిస్తాడు.

‘నత్యము దృఢ ప్రకంబుగా సంగ్రహించి
రాజసూయాది వివిధాధ్వరము లొనర్చి
పరగుచోజ్వల సంతానవంతుడైక
రమును సుఖముందె నాధరారమణమోళి’

అనే కుభసూచనతో సూరకవి యీ ప్రబం ధాన్ని ముగించేడు. ప్రథమాశ్వాసంలో పుర వర్ణన, నాయకి నాయకుల ఉజ్వలగున వివరణ మొదలైనవి వ్యక్తమౌతాయి. ద్వితీయా శ్వాసం నాయకి విరహవేదన, చంద్రోపాలం భనము, వనంశఋతువర్ణనవంటి ప్రబంధ లక్షణాలతోను, దృఢప్రత పందేళంతోను పూర్తి అవుతుంది. హరిశ్చంద్రునికి కల్యాణ యాత్ర, చంద్రమతి హరిశ్చంద్రుల వివాహ

మహాత్మ్యం, చంద్రోదయవర్ణన, సూర్యాస్తమయవర్ణన, సూర్య వహువరులగృహప్రవేశం మూడవ అధ్యాయంలో సూచింపబడ్డాయి.

సూరకవి, విజయనగర మహారాజుల దర్బారులో అస్థానకవిగా ఉండేవాడు గనుక, చంద్రమతీ హరిశ్చంద్రుల వైవాహిక విశేషాల్ని వెల్లడించినప్పుడు రాచమర్యాదల్ని పాటించేడు. శీనరుని దూతగా చంద్రమతీ వివాహ విషయమై హరిశ్చంద్రునితో, సంప్రదించడానికి వచ్చిన దృఢవక్త్రునకు, హరిశ్చంద్రునకు, మధ్య జరిగిన సంభాషణను వివరించే ఈ సీనవద్యం పరిశీలిద్దాం -

‘వందనంతే విప్రవల్ల భాదిమ సార్యభౌమ, తుభ్యం సదా భద్ర మస్తు అత్రోపవిశ, భవ దాగమనం కుతో? విజయాస్పదపురా ద్వివేకధుర్యతవనామ కిం ద్విజోత్తమః దృఢవ్రతయతి ప్రాహుర్మనీషిణః పార్థి వేంద్రయుష్మదాగమన ప్రయోజనం కిం? విప్రరహసి పక్ష్యే దరారమణ వర్యయనుచు నన్యోన్య పరిభాషలాడి ఏదవ నముఖమందున్న యాశ్రిత జనుల నెల్ల వేరొకనెపంబు గల్పించి వీడుకొల్పి మంతనంబుండె పసుమతీ కాంతు డవుడు’

పై వద్యంవల్లసూరకవికి, సంస్కృతంలో ఎంతటి ప్రతిభవున్నదీ, మనకు స్పష్టంగా తెలుస్తుంది. దూతగా వచ్చిన వ్యక్తితో రాజు సంభాషించే విధానంకూడా యీ వద్యంలో సూచింపబడింది - సూరకవికి వద్యరచనలో ఎంతటి ప్రావీణ్యంవుందో గద్య రచనలో కూడా అంతటి నైపుణ్యం వుందని కవిజన రంజనంలోగల ఎవరైనాదాటి చెబుకున్నాయి. హరిశ్చంద్రుడు వివాహమంటపానికి విజయం చేసే నన్నివేళాన్ని వివరించే వదనం సూరకవిగద్య రచనాపాటవానికి గీటురాయి.

‘ఇట్లు భద్రదంతా వశంబుడిగ్గి నముచిత సరివార, బందుస్సవపురోహిత సహతుండె,

కజంతరంబులు గడిచి, యెడనెడ సువాసిని దత్త వీరాజనోపదారంబు లంగీకరించుచు గర్భూరదీపికా గంధిలంబును, మనసార మూర్ధవిరచిత రంగవల్లికా విరాజమానంబును, మరకత తోరణాలంకృతంబును, బరిణిత పరిరంభాస్తంభ శాతకుంభ, పూర్ణకుంభాభి శోభితంబును, జాతవల్లవసమి త్లాజాక్షత భాసమానంబును, బరిణయోచిత వస్తువరం పరావయనవ్యగ్ర పురోహిత వ్యాకులంబును, సువర్ణమయ వేదికా ద్వితయాలం క్రియ మాణంబును, నగు కల్యాణ మంటపంబుఁ బ్రవేశించి, యుశీనగరమహిజానికి నమస్కరించి కదీయహస్త నిర్దిష్ట పమున్నతాష్టపద వీతికార్యాసీనుండయ్యె.’

శృంగార వీరరసాలలో ఏదో ఒకటి ప్రబంధాలకు కావ్యాత్మకా వుండాలి. హరిశ్చంద్రుని వివాహ ఘట్టం మొదలు, కావ్యం తుదివరకు సహృదయరంజకమైన శృంగారం యీరచనలో వ్యక్తిమౌతుంది. కవి యొక్క వ్యక్తిత్వాన్ని ప్రతిభావ్యుత్పత్తుల్ని చాటి చెప్పేది అతని తెలి. సూరకవిపద్యాలు కదంబొక్కుతున్న గుడ్డలాగ నడుస్తాయి. మచ్చున కీ సీనవద్యం తీసుకుందాం.

‘వ్యాంశదంతా వరోత్కరపుష్కరోద్భూత గగనగంగావయః కణము అనగ శర్వతాండవ దిదృక్షనమాగతవి ర్జితహారహృత్కికత్రేణు లనగ న్నత్రకళిందజాప్రదమున, నిందార విరిసిన తెలిగల్పవిరు అనంగ భావినికా చంద్ర పరిణయంబున కిడు దిక్కుద్యముల విండిచుక్క అనగ గ్రిక్కిరిసె నొక్కమొగి నెల్లదిక్కులందు క్షీరమనసారపాటీరతార హార హీరపారదనారద శరదాత్ర గౌర రుచిమీఱఁ దారకా వార మవుడు’

ఈ వద్యం కవిగర్భిణిలోపాలు ఆయన కల్పనాదాతుర్యాన్ని కూడా తెలియజేస్తుంది.

ఈకవి గొప్ప శివభక్తుడు - చీపురుపల్లిదరి గల రామచంద్రపురం (నేటి గులివిందాడ అగ్రహారం) లో వెలసిన శివమూర్తికి ఈ గ్రంథాన్ని అంకితంచేస్తూ సూరకవి,

‘కంఠీరవాధ్య విక్రమ కుంతునకును గుంబిరై త్య కోపాదోపా కుంతప్రభావహరునకు గంతేకాలునకు బ్రమభగణపాలునకున్’

అనే అంకితాంక పద్యంతో కావ్యాన్ని ప్రారంభించేడు.

ఈయన కవి సంశయ విచ్ఛేద ముతో గ్రంథంలో,

‘పుడమిగల రసికులెల్లఁబో గడ గవిజన రంజనకృతి గావించితినే నదిదము సూరకవీంద్రుడ మృదవద వంకజరిరంసు మృదుమానసుడన్’

అని వ్రాసుకోవడంచేత, ఈరచన కవి సంశయవిచ్ఛేదానికి, ముందే రచింపబడి, ప్రశస్తిని పొందిన దని మనం ఊహించ వచ్చును. గద్యలో, ‘ఇది శ్రీమదశేషమనీషి హృదయంగమ, మృదువదవిరంద్ర కుద్ధాంద్ర రామాయణ ఘటనా వైదుషీదురింధరాదీదము బాలభాస్కర కవి తిమోభవ, నరస కవిత్వ వైభవసౌజన్యనిధాన సూరయాభిధానప్రణీతం బైన కవిజనరంజనంబు’ అని చెప్పుకోవడం చేత కుద్ధాంద్రరామాయణాన్ని రచించిన పితృ దేవుల, భ్యాతివి ఇనుమండింప తేసినటు వంటిన్నీ, నరసకవిత్వ వైభవసౌజన్య నిధాన మైనటు వంటిన్నీ సూరకవిరచన వాగ్దేవతకు అమూల్యాభరణం -

జర్నలిజంలో జీవించిన దన్యజీవి - నార్ల

—డాక్టర్ వి. సిమ్మన్న

ఎడిటర్ జనాదు విడిచి పు మాపుతో
దాటి అగు వ్యక్తి దానిమం
కడుపుకూచివారి పుష్టి ప్రాణం

— నార్ల

జీవితాన్ని ఎంతకారణమకు అంకితం చేసిన దన్యజీవి నార్ల గారు. "అళంకారకు కొందరు జీవిస్తే అళయాలకోసం మరికొందరు జీవిస్తారు. నార్ల అళయాలకొరకు జీవించేవ్యక్తి" వీరు 1930-31 లో 'మాతృభూమి' అనే వ్యక్తికను ప్రారంభించి కొంతకాలంనడిపారు. 1933లో వేసవి నెలపుల్లో మూడు నెలలపాటు 'కృష్ణావ్యక్తి'కు ఉపసంపాదకుడుగాను, 1935లో 'స్వరాజ్య' వ్యక్తికలో తొమ్మిది నెలలపాటు, 1938 లో తానీ ధర్మారావు సంపాదకత్వంలో నడిచిన 'జనవాణి'లో మ్యాన్ ఎడిటర్ గా వదకొందు నెలలపాటు, తొలిదశలో 'చవామిత్ర' వ్యక్తికలో అసి. ఎడిటర్ గా సంవత్సరంపాటు పని చేశారు. 1936 అగస్టు 1 వ తేదీనుంచి 4943 వరకు 'ఆంధ్రప్రభ' మ్యాన్ ఎడిటర్ గాను, 1942 నుంచి 1949 వరకు ఆంధ్రప్రభ ప్రచురణ సంపాదకుడుగాను పని చేశారు. 1950 నుంచి 1972 వరకు 'ఆంధ్రప్రభ' దినపత్రిక సంపాదకుడుగా పనిచేసి. తర్వాత 1977 నుంచి 88 వరకు 'ఆంధ్రప్రభ' ప్రభుత్వ సంపాదకత్వం వహించారు. 1977 ఏప్రిల్ 2 వ తేదీ వరకు 'ఆంధ్రప్రభ' లెటరీ ఎడిటర్ గా పనిచేయడం ఆరంభించి.

1978 లో నార్ల గారు తాను 1944-1974 సంవత్సరాల మధ్యలో వ్రాసిన కొన్ని సంపాదకీయాల్ని ఎన్నికచేసి 'మూడుదశాబ్దాలు' అనే పేరు పెట్టారు. దీనికి 'వీరికకూడా నార్లగారే

వ్రాశారు. సాధారణంగా ఆయన పుస్తకానికి ఆయనే వీరికవ్రాస్తారు. దీనిని 'స్వీయ వీరికలు' అంటారు. ఈ పుస్తకంలో మరో ప్రత్యేకత ఏమంటే, విషయసూచికను, పుస్తకం చివరలో ఇస్తారు. నార్లగారు ఏమి చెప్పినా, ఏదీ వ్రాసినా, ఏదీ చేసినా అన్నింటి నూతనత్వం కొట్టవచ్చేటట్లు కనబడుతుంది.

సంపాదకీయాల నవ్యతకు నాణ్యానికి నాంది పలికిన ఉత్తమ వ్యక్తికా సంపాదకులు నార్లగారు. తెలుగుజర్నలిజంలో సంపాదకీయాలకు మంచి ఒరవడిపెట్టిన మనక వీరికే దక్కుతుంది. సనాతన ఆచార సంప్రదాయాల్ని, మూఠ విశ్వాసాల్ని, దాదస్తపు భావాల్ని తుడిచిపెట్టి, మారుతున్న సమాజానికి అనుగుణంగా సామాజిక, రాజకీయ చైతన్యం కలిగించిన సంపాదకీయాలు వీరు వ్రాశారు. నార్ల గారు సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ, పారిశ్రామిక, అంతర్జాతీయ, వైజ్ఞానిక, విద్యావిషయాలకు ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం ఇచ్చి, అమూల్యమైన సంపాదకీయాలు వ్రాశారు. తమ అభిప్రాయాల్ని చెప్పినప్పుడు గాని, తాను నమ్మిన సిద్ధాంతాల్ని విశ్లేషించి వప్పుడుగాని ఉన్నది ఉన్నట్లు సంపాదకీయం వ్రాసేవారు. అదే వీరి సంపాదకీయాల ప్రత్యేకత.

భారతీయ సంపాదకుల్లో నన్ను విశేషంగా ప్రభావించి చేపవడాడు ముమ్మారి కృష్ణారావు. తానా సుబ్బారావు, కృష్ణమూర్తి, సంపాదకుల్లో నాకు మూర్ధధర్మమై నవారు థామస్ బార్న్, జె. ఎ. వెంకటేశ్వర్, శర్మిష్ఠ, హెచ్. మూనింగమ్, సి. సి. స్కాట్ అని తమకు జర్నలిజంలో మార్గదర్శకులైన వారిని నార్ల గారు పేర్కొన్నారు. వీరి అందరూ ప్రభుత్వం నార్లగారి సుస్వప్నంగా కనబడతూఉంది.

తాను సంపాదకీయ రచన చేయడానికి ఏమికావాలో ఏరీతిగా వ్రాస్తారో నార్లగారే చెప్పారు. "నా సంపాదకీయం సగటునిదిని ఏదెనిమిది వందల మాటలు, దాన్ని వ్రాయడానికి నాకు ముప్పాపుగంట కావాలి. దానిలో పాపుగంట కృత్యాద్యవస్తో గడిచి పోతుంది. దాని నుంచి బయట వదేసరికి వేస్తే పేవరు బేస్కెట్ సగమైనా నేనుచించి పారవేసిన తాగితపు ముక్కలతో నిండుతుంది. ఒకసారి దానిని పడితే, వ్రాత చక చక ముందుకు సాగిపోతుంది. సంపాదకీయ రచనకు ప్రత్యేకించిన వమయంలో నాకు ఏకాంతంకావాలి, ఏకాగ్రతకావాలి. వ్రాతకు పెన్సిల్, ఫాన్ డెన్ పెన్, బాల్ పాయింట్ పెన్, ఏదైనా యిబ్బందిలేదు. అయితే, ఇంచు మించు ఎనిమిది అంగుళాల పొడవు, అయిదున్నర అంగుళాల వెడల్పు మ్యాన్ సైజ్ ప్యాడ్ కావాలి...." తన సంపాదకీయ దృక్పథాన్ని గూర్చి వివరిస్తూ 'నా సంపాదకీయ బాధ్యతలకు సంబంధించినంత వరకు నాకు మిత్రులులేరు, శత్రువులులేరు. ప్రజానాయకులైన వారిని, ప్రభుత్వ నాయకులైన వారిని, వ్యక్తిగతమైన తాగవిద్యేషాలతో ఎంత మాత్రం నిమిత్తం లేకుండా, వారి వర్తనను బట్టి, వారి విధానాలనుబట్టి సమర్పించడానికో, విమర్శించడానికో నేను ఉద్యమిస్తాను' అని అన్నారు.

నార్లగారు 'ఆంధ్రప్రభ' వ్యక్తికాసంపాదకుడుగా అనేక - మార్పులు, చేర్పులుచేసి క్రొత్తవ్రయోగాల్ని సృష్టించి, తెలుగువ్యక్తికారంగానికి ఉన్నతస్థితిని కలుగజేశారు. వీరి సంపాదకత్వంలో 'ఆంధ్రప్రభ' అనూహ్యమైన ప్రచారం పొందిన దినపత్రికగా పేరు గడించింది. వారు సంపాదకత్వం చేపట్టినాటికి 'ఆంధ్రప్రభ' పర్క్యరేషన్ 5000 మాత్రమేకాగా, ఆ బాధ్యతమండి తప్పుకొనే నాటికి 72 పేజీ వరకు పెరిగింది. పాఠకుల్లో 'ఆంధ్రప్రభ' వట్ల జోషాను కలిగించి, దానిని

అందరి అభిమాన పత్రకగా తీర్చిదిద్దడంలో కృతకృత్యులయి ఎంతోమంది ప్రముఖుల చేత 'కాథావ్' అనిపించు కున్నారు. అందు చేతనే ఆంధ్రదేశం బంగుదూర ప్రకాశం వంతులుగారు "నాల్గారి సంపాదకీయంతో వదుస్తున్న ఆంధ్రప్రభ - దివ్యప్రభ" అని ప్రకటించారు. నాల్గారి స్వర్ణోత్సవవత్సర ప్రారంభిస్తూ డాక్టర్ రాజమన్నారు 'ఆంధ్ర ప్రభ' అంటే నాల్గారు, నాల్గంటే 'ఆంధ్ర ప్రభ' అని పొగిడారు.

1942 ఆగస్టు 9 వ తేదీన గాంధీజీని అప్పటి ప్రభుత్వం అరెస్టుచేసింది. నిరసన తెలియజేస్తూ గాంధీజీ ఉపవాసదీక్షచేస్తాడు. ప్రజల్లో అల్లర్లు చెలరేగుతాయి. ఈ సందర్భాన్ని దృష్టిలో వుంచుకొని నాల్గారు 'ఆంధ్రప్రభ'లో సంపాదకీయం వ్రాశారు. ఈ సంపాదకీయం చూసిన వేటూరి ప్రభాకర శ్రీనివాస నాల్గారికి ఈ క్రిందివిధంగా తీర్మానం వ్రాశారు.

స్వామి:
మందనములు, తిరుపతి,
22-4-1948

ఈనాడు మీరు ఆంధ్రప్రభలో వ్రాసిన డిటోరియల్ చదివి అపురుషుని ఏడ్చితిని. తత్త్వ పరిజ్ఞానమునకు జోహారులు. వ్రాత వ్రాసిన వారికి సాష్టాంగ వందనలు.

ఒక మతంగాదు ఒకదేశంగాదు. విశ్వంలా, వివేకం గలమానవత అంతా మహాత్ముని ఉపవాసంవల్ల జోలిల్లుచున్నది. మీరు ప్రతిక దీర్ఘాయుష్షుంతు లగుదురుగాక! ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రజలైతాక పత్రకలు 'దా ప్రభుత్వాన్ని పదకొప్పే పన్నివేళలు గోచరించుచున్నాయి. ప్రకాశం గారి ప్రభుత్వ పరిపాలన నాల్గారికి సంస్కృతి కలిగించలేదు. ర్శగారేకాదు ఎవరూ సంస్కృతి చెందలేదు. ఎదుకు నాల్గారు తన సంపాదకీయంలో 'సజాప్రభుత్వం' అనేశీర్షిక పెట్టి బదుసార్లు చూపించారు. దీనితో యావత్ తెలుగు జానీకానికి వంతులుగారి ప్రభుత్వంపై వివ

గింపు కలిగింది.చివరకు ప్రకాశంగారిమంత్రి వర్గం పడిపోయింది. దీనినిబట్టి నాల్గారి సంపాదకీయాలకు ఎంత వాది, వేది, ప్రాముఖ్యము ఉందో తెలుస్తుంది.

అంగ్లప్రభావం వలన తెలుగు వచనానికి ఇదివరలోలేని పూపు వచ్చింది. శక్తి వచ్చింది. ప్రాగల్భ్యం వచ్చింది. అని నాల్గారు నేటి వచన రచనను గూర్చి తన అభిప్రాయాన్ని చెప్పారు. వీరి వచన రచనాశైలికూడా ఇదే వద్దతిలో నడుస్తుంది. సరళంగా, మలభంగా మందరంగా చక్కగా అందరికి అర్థమయ్యేటట్లు వీరి శైలి ఉంటుంది. తానీ దర్మారావు గారి తర్వాత వ్యావహారికభాషను అభివృద్ధి చేయడానికి కృషిచేసిన మహామహాపురుషుడు నాల్గారు. వీరిపై తానీవారి ప్రభావం అన్ని విధాల ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తుంది. బహుముఖ ప్రజ్ఞావంతుడైన నాల్గారు ఇంగ్లీషుప్రభావం వల్ల చిన్నచిన్న వాక్యాల్లో గొప్పగొప్ప భావాలి మేళవింపచేసిన మహామేధావి. అందుచే తనే వీరి శైలినిగూర్చి అపురి సాంబళివరావు గారు ఇలాఅన్నారు. "నాల్గారిదిప్రత్యేకమైన శైలి. ఆయన కలానికి వాది, వేది ఎక్కువ. ఆయన ప్రధాన వ్యాసాలు పాఠకుల్ని ఉర్రూతలూగిస్తా"యని ప్రకటించారు.

సహృదయ పాఠకుల్ని ఉత్కంఠతో చదివించేవిధంగా పత్రకాలకు శీర్షికలు పెట్టాలి. అకర్షణీయమైన చక్కని 'వతాక శీర్షిక' మిగతా వార్తనంతనూ చదివించే శక్తి కలిగిస్తుంది. శీర్షిక చదవడంతోనే సగభాగం పాఠకులకు అర్థమయ్యేటట్లు ఉండాలి. అన్నిదే అది మంచి శీర్షిక అనిపించుకుంటుంది. అల్పాక్షరాలతో ముచ్చటగా సమాచారమంతటినీ వెలిబిబిందేదిగా అందంగా శీర్షికలకు పేరు పెట్టడంలో నాల్గారికి సాటి ఎవ్వరూ లేరు. పత్రకాలకు వతాకశీర్షికలు, శీర్షికలు నిర్ణయించడం, వార్తలను అందించడం, ప్రత్యేకించి మొదటిపేజీ ప్రకటించడం పేజీలు అమర్చడం, కార్టూన్లు ప్రచురించడంలో నాల్గారు పెట్టిన ఒకపడి మిగిలిన పత్రక

లకు ఆదారమైనది" అని డి. అంజనేయులు గారు అన్నారు.

ఇంగ్లీషుపదాలకు క్రొత్త తెలుగు పదాల్ని సృష్టించి బహుళప్రచారంలోకి తెచ్చిన మనక నాల్గారికి దక్కుతుంది. ఇంగ్లీషులో క్రొత్తగా వచ్చే పదానికి తెలుగులో నాల్గారు ఏ పదం వాడుతారో అన్న జిజ్ఞాస తెలుగు సహృదయ పాఠకులకే కాక తెలుగు పాత్రికేయులకు అనాడు ఉండేది. *United nations* అనే పదానికి 'ఐక్యరాజ్యసమితి', *Non Aligned* కు 'అరీన', *Dredger* కు 'త్రవ్వడ', *Sunmit* కు 'శిఖరాగ్రం', *Retreat* కు 'తిరోగమనం', *Refugee* కు 'కాందిశీకుడు' *Encirclement* కు 'దిగ్బంధం', *Road* కు 'వతం', *Office* కు 'కార్యాలయం', *Court* కు 'న్యాయస్థానం', *Radio* కు 'దూరశ్రవణ యంత్రం', *Bycle* కు 'ద్విచక్రవాహనం' అని క్రొత్తగా పేర్లు పెట్టింది నాల్గారే. ఇంకా ఎన్నో నూతన పదాల్ని సృష్టించి వాటిని ప్రచారంలోకి తెచ్చింది వీరే. తెలుగు జర్నలిజంలో నాల్గారికి ముందు ఇంగ్లీషు పదాలకు సమానమైన అర్థాల్ని మాత్రమే వాడేవారు. నాల్గారు అలా చేయక క్రొత్త పదాల్ని సృష్టించారు. వీరి రచనలో యొక్క, చేయబడింది, వ్రాయబడింది, లాంటి, ప్రయోగాలు ఎక్కడ వెదకినా కనబడవు. తాను వనిచేసిన ఆంధ్ర ప్రభ, ఆంధ్రజ్యోతి పత్రకల్లో కూడా ఈ పదాల్ని విశేషించారు.

వీరు నాటికలు, నాటకాలు, కవిత్యం మొ|| ప్రక్రియల్ని చేపట్టి తమ ప్రజాపాటవాల్ని సాహితీరీకానికి చాటిచెప్పారు. తాని ఈ ప్రక్రియలవల్ల పచ్చిన పేరుకంటే పత్రకారచయితగా వీరికి ఎక్కువ పేరుప్రభావులు వచ్చాయి. తమ జీవితాన్ని జర్నలిజానికి అంకితం చేసిన ప్రఖ్యాత పత్రకా సంపాదకులు నాల్గారు.

బలివాడ కాంతారావుగారి

సామాజిక జీవన చిత్రణాత్మక నవలలు

—శ్రీ జి. యోహాన్ బాబు

ప్రస్తుత సమాజం ఎన్నో దొంతరలు కలిగిన సమాజం: (మర్రి స్ట్రాట్ పొనెట్టి). ఇందులో వివిధ వర్గాలు, వృత్తులు, కులాలు, అంతస్తులు ఉన్నాయి. స్వాతంత్ర్యానంతరం పారిశ్రామికీకరణం వల్ల అంతస్తుల మధ్య అంతరాలు పెరిగాయే కాని తరగలేదు. గ్రామీణ సమాజంలో ఇన్ని అంతస్తులు కనిపించినప్పటికీ అక్కడకూడా వర్గసంఘర్షణ కనబడుతోంది. మధ్యతరగతి ప్రజలలో మరి ముఖ్యంగా వట్టణవాసులలో ఈ దొంతరలు ఇంకా సంక్లిష్టస్థితిలో ఉన్నాయి. పెట్టుబడి వ్యవస్థ యొక్క విజృంభణ సమాజంలో సంక్లిష్ట పరిస్థితుల్ని సృష్టించింది. దేశ (సమాజ) ఆర్థికస్థితి తారుమారైంది. సామాన్య మానవునికి జీవితం బరువైంది. అన్ని రంగాలలో పరిస్థితి విషమంగా తయారైంది. ఈ వాస్తవిక విషయాల్ని దృష్టిలో ఉంచుకొనే సమాజంపట్ల ఒక బాధ్యతతో కాంతారావు గారు తమ సామాజిక నవలల్ని రచించారు.

కాంతారావుగారి సామాజిక నవలల్లో 'దగా పడిన తమ్ముడు', 'వంశధారలు' మొదలైన వానిలో శ్రీకాకుళపరిసర ప్రాంతాల గ్రామీణ ప్రజల స్థితిగతులు; విశాలపట్టణవాసుల (మధ్యతరగతి) జీవితాలు - వారి సాంఘిక ఆర్థిక సమస్యలు - నైతికవిలువలు - సంఘర్షణ - పరిష్కారాలకు వాస్తవికరూపకల్పన చేశారు. ఇకపోతే 'పుణ్యభూమి', 'శిష్యభూమి', 'కర్మభూమి' నవలలలో ఆంధ్రప్రాంతమే కాక యావద్భారత ప్రజానీకపు సమస్తి జీవిత విధాన చిత్రణంకూడా కనిపిస్తుంది.

'దగాపడిన తమ్ముడు'లో స్వాతంత్ర్యం వస్తే బతుకు బాగువడుతుందని ఎన్నోవనిది

కలలు కన్న సామాన్యులు ఆ స్వాతంత్ర్యం కోసం, బానిసత్వం నుంచి విముక్తికోసం ఎన్నో త్యాగాలు చేశారు. అయితే వారి త్యాగ ఫలితంగా వచ్చిన స్వాతంత్ర్య పలాలు అందరికీ అందలేదు. కొంతమంది స్వార్థపరులకే దక్కాయి. ఉన్నవాడు మరింత ఉన్నటు దయ్యాడు. లేనివాడు బాగా దిగజారాడు. మధ్యతరగతి ఈ సంఘర్షణలలో బాగా నరిగి పోయింది. ఏ బానిసత్వం నుంచి విముక్తి కొరకు ప్రయత్నించారో అదే బానిసత్వం వారికి సంప్రాప్తమయింది. అటువంటివాళ్ళ కోసకే చెందినవాడే ఈ నవలలోని నాయకుడు పుల్లయ్య. ఇతనుఉన్న ఊళ్ళో భూస్వాముల ఆగడాలకు బలై కూటికోసం, కూలికోసం విశాలపట్టణంలో బతుకుదామని బయలు దేరాడు; అక్కడ సమస్యల వలయంలో చిక్కి, దొంగగా మారి, పట్టుపడి జైలుపాలై బార్యాబిడ్డల్ని నడిరోడ్డుపార్శ్వేస్తాడు. అతని బార్య పీలి ప్రవర్తించిన విధం, సమస్యలలో ప్రదర్శించిన సైర్యం, ఉదాత్తత కొనియాడ దగినవి. ఈ నవల ఆద్యంతమూ ఉదాత్తభావ పూరితమై కావ్యమనే విధంగా రచించబడింది. దయపీయమూ, ప్రబోధాత్మకమైన ఈ నవల శిల్పవిన్నాణంలో రచయిత యొక్క పాట వాన్ని తెలియజేస్తుంది. దీన్ని నేషనల్ బుక్ ట్రస్ట్ వారు భారతీయ భాష లన్నింటిలోకి తర్జుమా చేసి ప్రచురించడం విశేషం.

'వంశధార' నవల వంశధారా వదీప్రాంతాన శ్రీకాకుళంజిల్లా లావేరు గ్రామంలో స్వాతంత్ర్యానికి ముందువెనుకలుగల సాంఘిక, రాజకీయ పరిస్థితుల్ని గొప్పగాచిత్రించిన నవల. గాంధీతత్వం, వగ్గలిజం, మాన

వతావాదాల మధ్య జరిగిన సంఘర్షణ, దానికి సామాన్య ప్రజల స్పందన ఇందులో బాగా చిత్రించబడినవి. భూస్వాములు, పెట్టుబడి దారులు, దోపిడీనాయకుల మధ్య పై సిద్ధాంతాలు ఏవిధంగా నరిగిపోయాయో కూడా ఈ నవలలో చక్కగా చిత్రించబడింది. చక్కని పాత్రచిత్రణ, యథార్థ సంఘటనలు, విశిష్ట సమాజ పరిశీలన కొట్టవచ్చినట్లు ఇందులో కనిపిస్తాయి. కథ ఇంచుమించు 1920 వ సంవత్సరం నుంచి 1970 వ సంవత్సరం వరకు సాగింది ఈ నవలలో. ఈ యాభై ఏళ్ళలో దేశం పొందిన సాంఘిక రాజకీయ పరిణామాలన్నింటికీ శ్రీకాకుళం పొందిన స్పందన వివరించబడింది. 'మాలవల్లి' నవల తరువాత అంతటి విస్తృత జీవన చిత్రణ, సాంఘిక పరిస్థితుల వర్ణన, కలిగిన నవల ఇదే అని చెప్పడంలో అతిశయోక్తి లేదు. ఈ నవలను గురించే ప్రఖ్యాత విమర్శకులు పురాణం ముద్రాహిత్యకర్తగారు 'దగా బడిన తమ్ముడు' నవలలో జీవనభృతికోసం పిశాచ పట్టణం వలస పోయినవాళ్ళు (పుల్లయ్య లాంటివాళ్ళు) పోగా, మిగిలినవాళ్ళు చైతన్యం పొంది ఉద్యమకారులుగా మారి ఈ నవలలో దర్శనమిస్తున్నారనిరి. కాంతారావుగారి సుదీర్ఘ మయిన సాహితీజీవితంలో వారి 'వంశధార' నవల ఒక 'మాగ్న మోషన్' అన్నారు. ఉద్యోగరీత్యా కాంతారావుగారు ఎక్కువకాలం శ్రీకాకుళేశ్వర ప్రాంతంలో నివసించినప్పటికీ ఈ నవలలో శ్రీకాకుళ మాండలికాన్ని ప్రయోగించడంలో పూర్తి విజయం సాధించారు. 1988 సంవత్సరానికి తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం నుంచి ఈ నవల బహుమతికూడా పొందింది.

కాంతారావుగారి సామాజిక చిత్రణ 'పుణ్య భూమి' నవలలో అధికంగా కనిపిస్తుంది. మన తెలుగు నవలలు ఎక్కువగా ఆంధ్రదేశ ప్రజల జీవితాల్ని చిత్రించాయి. అయితే కాంతారావుగారు కొంచెం ముందడుగు వేసి

ఆంధ్రదేశ జనజీవన చిత్రణలో పరిమితం కాకుండా భారతదేశమంతటా ప్రపంచమంతటాగానే అన్ని రంగాలలో 'నైతిక విలువలు' తగ్గయివి ప్రదర్శిస్తూనే భావికులమావళంగా ఆదర్శజీవితం గడుపుతున్న కొంతమందిని పాఠకులకు పరిచయం చేశారు. స్వాతంత్ర్యానంతరం వద్దెనిమిదేళ్ళలో భారతదేశం సాధించిన అభివృద్ధిని, పోగొట్టుకోలేక పోయిన అలవత్వాన్ని వట్టణ, నగర, గ్రామాల వారీగా చిత్రించారు. ఏ ఏ స్థాయిలలో ఎటువంటి నాయకులు ఉన్నారు, వాళ్ళ అభివృద్ధి పథాలు, స్వార్థపూరిత కలుష యత్నాలు మొదలై నవి చక్కగా చిత్రించారు. ఈ నవల ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారి నుంచి 1978 సంవత్సరానికిగాను, ఉత్తమ సాంఘిక నవల బహుమతిని పొందింది. మరో అముద్రిత నవల 'జన్మభూమి'. స్వాతంత్ర్యానంతరం వద్దెనిమిదేళ్ళ భారతదేశ ప్రజల సాంఘికార్థిక, రాజకీయ సమస్యల్ని 'పుణ్యభూమి' నవల చిత్రిస్తే ఇది దాదాపు ముప్పై ఏళ్ళ పరిస్థితుల్ని, భారతదేశంలో అన్ని రంగాలలోని పురోగమన, తిరోగమనాల్ని చిత్రిస్తుంది. ఇంచుమించు భారతదేశంలోని ఇరవై రాష్ట్రాల ప్రజల పేషభాషల్ని, ఆచార వ్యవహారాల్ని కూడా చక్కగా దర్శింపజేస్తుంది. సమస్యలను పరిష్కరించటంలో రక్తపాతరహిత విప్లవాన్ని రచయిత ఈ నవలలో సమర్థించడం గమనించదగినది. కాంతారావుగారు ఉద్యోగరీత్యా భారతదేశంలోని పెద్దపెద్ద పట్టణాల్లోపాటు చిన్నచిన్న పట్టణాల్ని దర్శించారనడానికి పై రెండు నవలలు చక్కని ఉదాహరణలు.

పై చెప్పిన రెండు నవలల్లోని విషయాల్ని సమన్వయం చేస్తూ వ్రాయబడింది "కర్మభూమి" నవల. ఇది రాజకీయ వ్యంగ్యాత్మక రచన అని చెప్పవచ్చు. ఇందులో దేశాధినేత

లేక నాయకు డన్నవాడు ఏవిధంగా ఉండాలి? వాడికి ఉండవలసిన ప్రాథమిక అర్హత లేమిటి? వాడియొక్క కర్తవ్య నిర్వహణ ఏమిటి? అన్న విషయాల్ని స్పష్టంగా వివరించారు. భారతదేశం రాజకీయంగా ఏవిధంగా ఉంది? ఎటువంటి నాయకులైతే ఈ దేశాన్ని అభివృద్ధిపథంలో నడిపించగలరు? అన్న విషయాల్ని తెలియజేస్తూ దేశ సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంస్కృతికాది అభివృద్ధి విషయాలలో పాఠకులు (నాయకులు) అనుసరించవలసిన అభ్యుదయ పథాలను సూచించారు. "నేను నైతం ప్రపంచాన్నికీ నమిదనొక్కటి అహంతిద్వాను" అని మహాకవి శ్రీశ్రీగారు అన్నట్లుగా అన్నిరంగాలలో భారతదేశ అభివృద్ధిని కాంక్షించే కాంతారావుగారు తమ వంతు కర్తవ్యంగా ప్రజల్ని చైతన్యవంతుల్ని చేయడానికి ఈ నవలద్వారా ప్రయత్నించారు.

సమాజం మార్పులకు లోనయ్యేకొరిది ఆ మార్పు సాహిత్యంలో కూడా ప్రతిఫలిస్తుంది. స్వాతంత్ర్యానంతరం గ్రామీణజీవితంలో ప్రధానంగా చోటుచేసుకుంది 'భూమి సమస్య'. దాని వెలుగులో వెలువడింది వీరి తొలి సామాజికనవల 'దగావడిన తమ్ముడు'. సమాజ సమగ్ర స్వరూపాన్ని చూపడానికి రచనల్లో నువిశాలపరిది అవసరం. ఏదో ఒక కుటుంబానికి, కులానికి, వర్గానికి, పరిస్థితికి, ఆచారానికి, వ్యక్తికి మాత్రం పరిమితమై పోయే చోరజీ కాకుండా ఉండాలి. అంతేకాదు సమాజజీవనంలోని ఉపరితల నిర్మాణంలో (సూపర్ స్ట్రక్చర్) కనబడే అంశాలకన్నా సమాజ జీవితంలోని మూలాల్ని (బేస్) అంతర్నిర్మాణాన్ని (ఇన్నర్ స్ట్రక్చర్) ప్రధానితం చేసే సామాజిక రాజకీయ అంశాలను విశ్లేషించి, ఆయా సమస్యలకి పరిష్కారాలని పెదకవలసిన అవసరం ఉంది. ఉన్నవవాని

రర్వాత అంతటి విస్తృతపరిధిలో ఈ అవసరం అన్వయించబడిన, అన్వేషించబడిన మహాత్తర నవల 'పంశదార'. అందుకే దీన్ని గద్యరూపంలో ఉన్న ఆధునిక భారతమహాకావ్యం అని అనవచ్చేమో! 'జీవితం నవల లాంటిది. నవల జీవితం లాంటిది' అంటారు ఇల్యాయహ్యరన్ బర్గ్. కాంతారావుగారి తొలి రెండు నవలలవల్ల ఈ మాటలు వాస్తవాలు. కాగా స్వాతంత్ర్యానంతరం భారతీయ సమాజంపై సమకాలీన సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ పరిస్థితుల ప్రతిఫలనం 'పుణ్యభూమి', 'జన్మభూమి', కర్మభూమి నవలలలో కనిపిస్తుంది. ఇవి ఒకదానితో ఒకటి అవినాభావ సంబంధం కలిగినట్టివి; అంతేకాదు వరస్పర పూరకాలు. ఈ నవలలో భారతీయసమాజాన్ని 'ఫాదోగ్రాఫిక్ రియలిజం'తో కళాత్మకంగా చిత్రించారు కాంతారావుగారు.

'ఏకకాకారుడూ వాస్తవాన్ని సహించడు' అంటారు కవి, తాత్త్వికుడూ అయిన ప్రెథరిక్ సి.పి. తరువాత కొన్నేళ్ళకు, అస్తిత్వ వాద రచయిత అయిన ఆల్బర్డు కామూ సి.పి చెప్పింది ఒప్పుకుంటూనే దానికి మరోవాక్యం కలిపాడు. 'వాస్తవం లేనిదే ఏ కళాకారుడూ ముందుకు సాగలేడు' - కాంతారావుగారి ఈ సామాజికనవలలవల్ల పైమాటలు ప్రత్యక్షర సత్యాలు. వాస్తవానికి కేవలం అద్దంపట్టడం వేరు. దానికి కళాకృతి ఇవ్వడం వేరు. కళాకారుడు వ్యభావతః సృజనాత్మక గుణసంపన్నుడు. అట్టి సృజనాత్మక గుణసంపన్నతకు మూదల కాంతారావుగారి సామాజిక నవలలు.

.....

మైరావణ చరిత్ర-ఇతివృత్త నిర్మాణం

—శ్రీమతి సి. అద్దంకుమారి

మైరావణ చరిత్ర ఇతివృత్తం కల్పితమని పండితుల అభిప్రాయం. మైరావణ చరిత్ర స్మృతపద్యం. పండిత పామర జనరంజకం. అందువల్ల రామాయణాని కనుబండంగానే కాక కథలరూపంగా, గేయరూపంగా ప్రజా జానపదాలలో ప్రచారం పొందింది.

మాదయ్యకవి మైరావణ చరిత్రలో దాని మూలాన్ని గురించిన ప్రస్తావన లేదు. కానీ.... "కాన చెప్పుదండ్రకవిక మైరావణ చరిత యొప్పు నాకు జయకరముగ" (1-27) అని వ్రాయబడి ఉన్నందువల్ల ఈ కథ అప్పటికే అంద్రదేశం భాషలో కావ్యరూపంలోనో, కథా రూపంలోనో, గేయరూపంలోనో ఉంది ఉండ వచ్చునే ఊహ కలుగుతూ ఉంది. కథల రూపంగానీ గేయరూపంగానీ తెలుగు జానపదుల మధ్య మౌఖిక ప్రచారంలో ఉండే మో అన్న ఊహకు కూడా కొంత అవకాశం కలిగిస్తుంది.

మైరావణ చరిత్రకు "హనుమద్విజయ" మని మరో పేరుకూడా ఉంది. ఈ కథలో హనుమంతుని సాహసాలనుగురించి విజయా లను గురించి ఎక్కువగా వర్ణించబడింది. అందువల్ల హనుమదుపాసనకు ప్రసిద్ధిచెం దిన కర్ణాటకదేశంనుంచే ఈ కథ తెలుగులోకి దిగుమతి అయిఉండవచ్చు. అంద్రదేశంలో ప్రదర్శన లిచ్చిన మొదటి నాటక సంఘాలు (సురభి నాట్యమండలి, ధర్వాడ ఖాటక సమా జం మొదలయినవి) కన్నడదేశంనుంచే రావ డం పైఊహను బలపరుస్తూ ఉంది. కానీ ఈ ఊహకు ప్రత్యక్ష సాక్ష్యాధారాలు లేవు.

శ్రీమదాంజనేయ చరిత్ర సంగ్రహం (కం కలనక ర్త-శ్రీ చిన్నయ రామదాసు) లో కథ

ఇలా ఉంది. అంజనేయుని చెమట బిందువు పముద్రంలో పడింది. దాన్ని ఒక చేప మ్రుంగింది. గర్భందాల్చి శిశువుని కన్నది. ఆ శిశువు పేరు మకరధ్వజుడు. ఇతడు రావణాసురుని సోదరుడయిన అహిరావణుని ద్వారపాలకుడుగా ఉండేవాడు.

ఒకనాడు రామలక్ష్మణులు విద్రుస్తున్నారు. వానరసైన్యం కావలా కాస్తూ ఉంది. అహి రావణుడు పాతాళంనుండి విభీషణునివేషంలో వచ్చాడు. రామలక్ష్మణులను దేవికి బలియిచ్చి తన అభీష్టాలను నెరవేర్చుకోవడానికి వారిని తీసికొని వెళ్ళినాడు. కొంతసేపటికి రామ లక్ష్మణులు లేకపోవడాన్ని వానరులు వసి గట్టారు. పరితపించారు. మొవటినుంచి విజ యాలే పొందుతున్న అంజనేయుణ్ణి అశ్ర యించారు. రామలక్ష్మణులను కాపాడు మని పేడుకొన్నారు. అప్పుడు అంజనేయుడు ఒక చెట్టుక్రింద కూర్చుని రామలక్ష్మణులు ఏమై నారో అని విచారించాడు. కొంతసేపటికి ఆ చెట్టులోనే గూడుకట్టుకొని ఉన్న పక్షిలో మగవక్షి వచ్చింది. "నేను ప్రసవించి ఆక లితో ఉన్నాను. నరశ్రేష్ఠుని మాంసం కావాలి" అని ఆదవక్షి అంది. "అహిరావణుడు రామ లక్ష్మణులను దేవికి బలి ఇవ్వడానికి తీసు కొని వెళ్ళాడు. కాబట్టి బలి తర్వాత నరమాం సాన్ని తెస్తా"నని మగవక్షి చెప్పింది. ఈ మాట అంజనేయుని చెవిని వడింది. వేగంగా పాతాళానికి వెళ్ళాడు. ద్వారపాలకుడుగా ఉన్న తన కుమారుడయిన మకరధ్వజునితో పోరా డాడు. అతన్ని బంధించి లోపలికి వెళ్ళాడు. దేవిదగ్గర ఉంచబడిన రామలక్ష్మణుల్ని చూసి సంతోషించాడు. రాక్షసుల మంత్రతంత్రాదు లను చూసి సూక్ష్మచూషతో దేవి విగ్రహ స్థానంలో ప్రవేశించాడు. భీకరాకారం దల్పా

డు. అల్లాన్ని చేత వట్టాడు. అహిరావణుడు మొదలయిన రాక్షసులను సంహరించాడు. రామలక్ష్మణులను తీసుకొనివచ్చాడు. వానరు లంతా మహానందంతో అంజనేయుణ్ణి కొని యాడారు.

ఈ వృత్తాంతాన్ననుసరించి ఈ అహిరావ ణుడే మైరావణుడుగా, మకరధ్వజుడే అంజ నేయుని కుమారుడైన మత్స్యవల్లభుడుగా భావింపవచ్చు. కొన్ని మైరావణ చరిత్రల్లో ఈ మత్స్యవల్లభునికే మకరధ్వజు డనే పేరు కనిపిస్తుంది.

ప్రచారంలో ఉన్న కొన్ని కథల్లో లంక కంటే దుర్భేద్యమైన పాతాళంక, మైరావ ణుని మాయలు, కల్పించి చేర్చబడ్డాయి. ఇం దుకు కల్పనావమత్కారం గల కొందరి కవుల ప్రతిభయే కారణం కావచ్చు. ఇట్టి రచనల వర్ణనసాన పలమే చిత్ర విచిత్ర అద్భుత విషయ ప్రసక్తమయిన మైరావణ చరిత్ర.

సూక్ష్మంగా పరిశీరిస్తే అంజనేయుడు రాక్షసు లనేకుల్ని హతమార్చినట్లు తెలుస్తూ ఉంది. వాళ్ళలో ఈ మైరావణుడు కూడా ఒక డినుకోవచ్చు. హనుమంతుడు గ్రహ విశాచాది దుష్టశక్తుల్ని నశింపజేస్తూ దివి ప్రజ లలో ఒక అచంచల విశ్వాసం ఉంది. 'అంజ నేయ అష్టోత్తర శతనామావళి'లో తొంభై అంప నామం 'ఓం మహారావణమర్దనాయ వమః' అని ఉంది. కాళికారహస్యంలోని శ్రీరామాంజనేయ అష్టోత్తర శతనామ స్తోత్రం పదునైదవ స్లోకంలో "రామసుగ్రీవసంధాతా మహారావణమర్దనః స్ఫటికాభోవాగధీశోనవ వ్యాకృతి పండితః" అని వ్రాయబడి ఉంది. పై రెండు ఉదాహరణలవల్ల మారుతి మహి రావణుని మర్దించినట్లు స్పష్టమవుతూ ఉంది. ఈ మహారావణుడే మైరావణుడై ఉండవచ్చు.

మైరావణ చరిత్రలో కాళికాపూజ ప్రసక్తి ఉంది. మామూలుకుల్ని పొందటానికి కాంక్ష

కులు జీతరక్షకుల్ని ఉపాసించేవాళ్ళు. కాళికా రాధనం చెయ్యడం వరిపాటి. మాడయ్యకవి సమకాలీన సాహిత్యంలో కాళికారాధన ఒక అద్భుత విషయం. మాయలు, శకునాలు ప్రజల ఆనక్తిని పెంపొందించే విషయాలగా ఉండేవి. (ఉదా: సింహాసన ద్వారాతింకిత, వల్నాటి వీరచరిత్ర) మాయావిధ్వంసకుడుగా హనుమంతుణ్ణి అనాటి సమాజం ఆరాధించి ఉండవచ్చు. ఇదే మైరావణ చరిత్ర కథాకల్పనకు ఆధారం కావచ్చు. వీటన్నిటినీ దృష్టిలో ఉంచుకొని చూస్తే రామరావణ యుద్ధ సందర్భంలో అంజనేయుడు ఒక రాక్షసుణ్ణి చంపడం ఆధారంగా లేకమాత్ర విషయాన్ని కవులు తమ స్వకపోల కల్పనలతో కమనీయంగా తీర్చిదిద్ది ఉండవచ్చు.

కథా సం గ్రహం

రామరావణ యుద్ధం తరువాత రామచంద్రుడు అయోధ్యలో కొలువుదీరి ఉన్నప్పుడు అగస్త్యుడు వచ్చి మైరావణుని వృత్తాంతం చెప్పినట్లు మాడయ్యకవి రాశాడు.

రావణుడు కుంభకర్ణుని మరణానంతరం మైరావణుని సహాయ మర్పించాడు. మైరావణుడు రావణునికి నీతి బోధించాడు. ప్రయోజనం లేకపోయింది. రావణుని తృప్తికోసం రామలక్ష్మణుల్ని కాళికి బలి యిచ్చి వగపాపుతా నన్నాడు. ఇది తెలుసుకొని అంజనేయుడు రోకతో కోటను కట్టాడు. సుగ్రీవ విభీషణులను కావరా పెట్టాడు. మైరావణుడు తన భార్యయైన మాతంగితో రామలక్ష్మణుల్ని కాళికి బలి ఇవ్వదలచినట్లు చెప్పాడు. అమె వద్దని వారించింది. మైరావణు డామెచూచి పిదచెనివి పెట్టాడు.

మైరావణుడు ముటకుడు, సూచీముఖుడు అనేవారిని రామలక్ష్మణులను తేవడానికి వంపాడు. వారు భయపడి తిరిగి వచ్చారు. విభీషణుని వేషంతో మైరావణుడు వెళ్ళాడు. రామలక్ష్మణుల్ని మాయచేసి బందించి పాతాళంకకు తీసుకొనిపోయాడు. అంజనేయుడు

ముకుందమాల-తెలుగు శతకము-తులనాత్మక పరిశీలనము

—శ్రీ ఉదయగిరి శ్రీనివాస్

భారతీయ స్తోత్రవాఙ్మయములో వింసిల్లిన గ్రంథరాజములలో "ముకుందమాల" ప్రధాన స్థానము నాక్రమించును. వన్నిద్ధరాళ్ళారులలో నొకరైన కులశేఖరాళ్ళారులచే సంస్కృతములో రచించబడిన దీస్తోత్రగ్రంథము. స్తోత్ర మనునది భక్తుడు భగవంతునకు సమర్పించుకొను అమూల్యమైన శ్లోకరత్నమాలిక. శ్రీరామానుజ శ్రీవత్సచిహ్న మిశ్రాదులు చేసిన గద్యరతయ పంచస్తవము లిందు కుడాహరణములు.

ప్రతి వైష్ణవుని శిష్యాగ్రమున నిలిచి భక్తిపారవశ్యమును తెలిగించి, అఖిల భారత వ్యాప్తి పొందిన దీస్తోత్రము. ఇది భక్తిజమలపాలిటి కల్పవృక్షము. దీనిని పాదిన

వారు కులశేఖరాళ్ళారులు. 8-7 శతాబ్దుల మధ్య జీవించిన శేరళదేశాధీశ డీకవి. ఆళ్ళారుల ప్రశస్తి వేరుగ చెప్పవలెదు. 'ఆళ్ళార్' అను తమిళ పదమునకు మహాజ్ఞాని, భగవద్భక్తి పరవశు డని యర్థము. "An Alwar means one who has taken a deep plunge into the Ocean of Divine consciousness" అని *Suddhananda-swamy Alwar Saintes* లో ముద్రించారు. ఆళ్ళారులు ఒక భక్తిప్రవాహము వంటివారు. వారి సర్వస్వము శ్రీమన్నారాయణుడే. "An Alwar is a golden river of love, a living Gita,

మత్స్యవల్లభునితో పోరాడి పాతాళంక సమీపించాడు. మత్స్యవల్లభుని వృత్తాంతం తెలుసుకొన్నాడు. దుర్దండి వృత్తాంతం తెలుసుకొన్నాడు. దుర్దండి సాయంతో పాతాళంక నంగతి అంతా పనిగట్టాడు. అంజనేయుడు తన దివ్యరూపాన్ని దుర్దండికి చూపాడు. దుర్దండి సంతోషును విడగొట్టాడు. అంజనేయుడు మాక్షరూపంలో దుర్దండి కడువ అంచున ఆపగ పాతాళంక ప్రవేశించాడు.

హనుమంతుడు ఎదిరించిన ద్వారపాలకులను చంపాడు. దుర్దండి సాయంతో కాళికాలయం చేరాడు. రాక్షసుల్ని చంపాడు. రామలక్ష్మణులు ఉన్న ఉక్కుపెట్టెను సంపాదించాడు. పాతాళంకను ధ్వంసం చేశాడు. మైరావణునితో యుద్ధం చేశాడు. దుర్దండి ద్వారా మైరావణుని ఆయువుపట్టు తెలుసుకొని హతమార్చాడు. దుర్దండి కుమారుడైన నీలమేఘునికి పాతాళంక వట్టం కట్టాడు. మత్స్యవల్లభుణ్ణి యువరాజును చేశాడు. వారికి

రామనామ మహిమను బోధించాడు. రామలక్ష్మణుల్ని పాతాళంకనుండి తెచ్చాడు.

ఈ వృత్తాంతమంతా విని శ్రీరాముడు అంజనేయుణ్ణి అత్యాదరంగా సంభావించాడు. సహవం క్తి భోజన మిప్పించాడు. ఆ వళ్ళె రాన్ని అంజనేయుడు వానరసేన కంఠటికి ప్రసాదంగా పంచిపెట్టాడు. రాముని తమ్ముళ్ళలో ఒకడుగా అంజనేయుడు సంభావించబడ్డాడు.

మాడయ్యకవి ప్రతినాయకుణ్ణి కూడా ఉదాత్తంగా చిత్రించడం విశేషం. కథలో రామాధిక్యం, రామభక్తి విశిష్టత, అంజనేయుని సర్వ పరమభక్త కేంద్రంగా కథ అల్లుకుపోవడం గమనించదగ్గ అంశం. 'హనుమద్విజయ' మనే కీరిత కూడా దీనికి అన్నివిధాలా తగి ఉంది. మాడయ్యకవి చిన్న కథను సుందర కావ్యంగా అన్ని హంగులతోనూ తీర్చిదిద్దాడు. పండిత పామర జనరంజకంగా భాసిల్లి తేశాడు.

a breathing Upanishad, A hymning tarrent of Divine Rapture. A moving temple."
Says *Suddhananda Swamy*.
అందుకే ఆశ్వాసించే పాదబింబది గాన దీని శిల్పి ప్రశస్తి కలిగినది. భారతీయ దేశభాషలలోనికి అనువదించబడినది. అందులో దీని ప్రభావము తెలుగుశతక వాఙ్మయమున అధికముగా గోచరించును.

ముకుందమాలలో 40 శ్లోకములు గలవు. ప్రతి శ్లోకమునా ధర్మరసాయనం, అమృతపు గుళిక. దీనిని వరించిన ఏమట విశిష్టాద్వైత వైష్ణవుడు లేదా వేదాంతాభిమానము గల కవి లేదా భక్తుడైన శతకకర్త కొన్ని భావాం నైనా తన రచనలో కూర్చుకొంటాడనడంలో సందేహం లేదు. అందులకై కొన్ని శతక ముల నెన్నుకొని తులనాత్మక పరిశీలన చేసి, ముకుందమాల ప్రభావము విరూపింతును.

నారాయణ శతకము

కవి : బమ్మెర పోతన (క్రి.శ.1450-1525)

పేరునుబట్టి ఈ శతకం వైష్ణవభక్తి శతక మనియే చెప్పక చెప్పచున్నది. అష్టాక్షరీ మంత్రము అనగా తిరుమంత్రము. వైష్ణవ మంత్రరాజము. నారాయణ శతకకర్త ఏతన్మంత్రోపాసకు డనియు తెలియుచున్నది.

శలితాపూషువినాశకారి యగుచున్

గైవల్యవందాయుడై

నలినోప్పారెడు మంత్రరాజమగు నీ

నామంబు ప్రేమంబునన్

.... వేదాత్మనారాయణ!

(108వ పద్యము)

పోలికలు, సామ్యములు గమనింపుడు

ముకుందమాల: "చారాచారకరవరసుతా తే తమాతో విరించి;" అను మొత్తము శ్లోకము యొక్క సామ్యము

శతకపద్యము: "ధరనింహోపవహై, నభంబు గొడుగై, తద్దేవతర్ భృత్యులై" అను పూర్తి పద్యమునందు గోచరించును.

ముకుందమాల : "జిహ్వోక్తిరయతేశవం, మురరిపుం చేతో భజ శ్రీధరం పాణిద్వంద్వ" మొత్తము శ్లోకమును.

శతకపద్యము: "రసనాగ్రంబుగ నీదునామ రుచియున్ రమ్యంబుగా చెప్లకున్" అను మొత్తము పద్యముతో పోల్చివచ్చును.

ముకుందమాల : "అమ్మాయాభ్యవనా వ్యరణ్య రుదితం వేదప్రతాప్యన్వహం" అను పూర్తి శ్లోకమును,

శతకపద్యము: "స్నానంబుల్ నదులందు జేయుట గజస్నానంబు చందంబునన్" అను పూర్తి పద్యముతో నిండుగా పోల్చివచ్చును. "గజస్నానము, అరణ్యరోదనము, బూడి డలో వేసిన ఆహుతి" ఈ సామ్యములు పరి పోయినవి.

వరసింహ శతకము

శతకకర్త : శేషప్పకవి, ధర్మపురి నివాసి
1700-1800 య ప్రాంతము.

తెలుగునాట అశేషప్రజావీకానికి, అలాగ గోపాలానికి అందుబాటులోనున్న అకర్ణణీయ మైన, అభిమానపాత్రమైన, అరాధనీయమైన, కంఠస్థమైన భక్తిశతకాలలో వరసింహశతకం మకుటాయమాన మైనది. ఇందులో మన జీవితసత్యా లెన్నియో కూర్చబడినవి. వాస్తవికత, నగ్నసత్యం, సంపాదభాద, లోక జ్ఞానం మొదలైన విషయాలలోగూడ భక్తి జోడించబడినది.

ఇందలి 36 పద్యాలపై ముకుందమాల ప్రభావం గోచరిస్తుంది. మచ్చునకు ఒకటి రెండు మనవి చేయుదును.

ముకుందమాల :

"కృష్ణ! శ్మదీయ పదపంకజ వంజరాంఠ మద్వైవ మే విశతుమానన రాజహంస:

ప్రాణప్రయాణవమయే కవనాతనితై :
కంఠావరోధన విదౌ న్మరణంకుతస్తే ||
అను శ్లోకము

శతకపద్యము :

"బ్రతికినన్నాళ్ళు వీభజన తప్పనుగాని
మరణకాలమునందు మరతునేమొ
నా జిహ్వలో విన్ను నారాయణాయంచు
దిలుతునో శ్రమచేత దిలువలేనో;
నాటి కిప్పుడే చేతు నీనామభజన
తలచెదను.... ...."

ఈపద్యముపై ప్రభావము నెరపినది. ప్రాణ ప్రయాణ సమయ మనగా మరణకాలము గదా. ఇట్లే మిగతా సామ్యములు గలవు.

ముకుందమాల :

మంత్రము, దాని ప్రభావము నెరుంగనివా రుండరు. శ్రీకృష్ణమంత్ర మెట్టి ప్రభావము గల దనగా :

"శ్రుత్యేదై కఘంత్రం, సకలముపనిష
ద్వాక్య వంపూజ్యమంత్రం
.... జన్మసాపల్యమంత్రం"

ఈ మంత్రమును వరించడంపల్ల జన్మ తరిస్తుందని తెలిసింది.

శతకపద్యము :

"వరసింహ! నీ దివ్యనామమంత్రముచేత
దురితజాలములన్ని దోలవచ్చు
....
రిపుసంఘముల సంహరింపవచ్చు
భగిర నే నీ మహామంత్రబలముచేత
దివ్యవైకుంఠపదవి సాధింపవచ్చు"

ఒకనాటి కాలంలో ప్రైవేటు బడులలో చదివే విల్లల కిది ఉపాసనామంత్రంగా నుండే దిది. భగవన్నామమంత్ర ప్రభావములలో రెండికి సామ్యము గలదు.

ముకుందమాలలోని "నమామి నారాయణ పాదపంకజం" అను పూర్తి శ్లోకము.

శతకవద్యము :

దనుజసంహర చక్రధర నీకు దండంబు
లిందిరారివ నీకు వందనంబు" తో నరి
పోవును.

ఈ శతకవద్యము లన్నియు భక్తిరసమయ
మైన నీవద్యములు. ఇట్లే మిగతా 32
వద్యములను నరిచూచుకొనవచ్చును.

ముకుందమాల-దాశరథీ శతకము

పామ్యసరిశీలనము

శతకకర్త : కంచెర్ల గోవన (రామదాసు)
క్రి. శ. 1884-1887

గోవన శ్రీవైష్ణవాన్ని అవలంబించిన కవి
తల్లిదండ్రుల దివ్య "పట్టితి భట్టార్యగురు పాదము
లిమ్మెయినూర్వపుండ్రముల్" 102వ వద్యము
వల్ల తెలియుచున్నది.

వైష్ణవభక్తి శతకాలలో, కాదు, కాదు
మొత్తము భక్తిశతకములలో దాశరథీ శతకము
సర్వోత్కృష్టమైనది. కవిత్వం-భాష-భావం,
శైలి, అలంకారగుణాదులచేత, సుందరమైన,
సులభమైన, దాదాశమైన వద్యపు సాగముల
చేత పండిత పామర జనరంజకమైనదీను.

నాటి కొన్ని ఐక్యలో ఈ శతకాన్ని కంఠ
స్థం చేయించేవారు. రాగయుక్తంగా చదువు
కొని అనందించేవారు. ముకుందమాలలోని
శ్లోకముల ప్రభావం ఇందులోని 20 వద్యము
లలో కనిపిస్తుంది సామ్యం అర్థమవుతుంది.
వైష్ణవుల "శరణాగతి" తత్త్వాని కిది అమూ
ల్యాభరణం. ఉదాహరణకు ఒకటి రెండు
మనవి చేస్తాను.

ముకుందమాల :

"కృష్ణ! త్వదీయ పదవంకజ వంశరాంక
మద్యైవమే విశకు మానస రాజహంసః
ప్రాణప్రయాణ సమయే కవచాకపిత్తైః
శ్రావరోధన విదౌస్మరణం కుత నే" "

శతకవద్యం :

ముప్పవ కాలకింకరులు
ముంగిటనిల్చినవేళ, రోగముల్
గొప్పురమైనచో, కవము
కుతుక నిండినవేళ, బాంధవుల్
గప్పినవేళ మీస్మరణ
కలునొ కలదొ నాటి కిప్పుచే
తప్పక చేతు మీ భజన
దాశరథీ: కరుణావయోనిధీ (118వ)

పైశ్లోకమున కిది అనువాదమువలె గోచ
రించును. కాలకింకరులు నిల్చినవేళ ప్రాణ
ప్రయాణసమయే అనుదానికి నరిపోవును.
78వ వద్యముగూడ ఇదే భావమును ప్రక
టించును.

ముకుందమాలలోని "దారా వారాకరపర
సుతా తే తనూ జోవిరించి:" అను పూర్తి శ్లోక
ములో శతకంలోని "నీ సహజంబు సాత్వి
కము, వీవిడిపట్టు మదావయోధి, పద్మావను
దాత్మజాండు...." ఏకీభవించును.

ఇట్లే మిగతా వద్యములను గ్రహించుడు.

ముకుందమాల

శ్రీ వేంకటేశ్వర స్తవరాజము (శతకము)

శతకకర్త : అభినవ పోతన
క్రి. శ. వానమామలై వరదాదాచ్యులు

నందోదనాత్మక పద్యాలలో ముకుందమాల
పోలిక యందుట సర్వసాధారణ విషయము.
ఇక శ్లోకాల కనువాదంగా కన్నపై ఈ పద్యా
లను గమనించండి.

ముకుందమాల :

మజ్జన్మనః ఫలమిదం మధుకైటభారే,
మత్స్యార్థినీయ మదనుగ్రహ ఏవ ఏవ,
త్వద్భుత్యభుత్య పరిచారక భుత్యభుత్య
భుత్యస్యభుత్య ఇతిమాం స్మరలోకనాథ!

శతకము :

"విత్యము తాపకిన వద
నీరజ దావ్య ముపావ్యమంచు నే
భృత్యు దావర్చునో యతని
భృత్యుల భృత్యుల భృత్య భృత్య-శ
ద్భృత్యులశ్రేణి వంతిమవు
భృత్యుడ నే తరుమూలమున్ పరి
మృత్యునురాగదృష్టి విట
పాంతములం దిడు వేంకటేశ్వరా!"

అచట మధుకైటభారి-ఇచట వేంకటేశ్వరా
సంబోధనము. నాజన్మ కిదియే మహాఫలము.
నాయందు వీవు చేయవలసిన అనుగ్రహ
మిదియే. (అత్యనురాగదృష్టి విట పాంతము
లందిడు) నన్ను నీ దాసానుదానులకు దాసు
నిగా చేయుము.

ముకుందమాల :

"తృప్తాతోయే మదన వసనోద్ధాతమోహో
ర్మిమారే" అను శ్లోకమునకు.

శతకము :

"అరయ పద్వికారమయ
మైన శరీరమే నేవటంచునున్
దారసుతాస్త మిత్ర వసు
దా పకువర్గము నాదియంచు, సం
సారము సారయుక్త మని
శాశ్వతమంచు దలంచు, సజ్జితా
భారి మడంచి జ్ఞాన పరి
పాక మొనంగవె వేంకటేశ్వరా!
దీనిని భావానువాదంగా గ్రహించవచ్చు.

ఇంకను "భవజలధి గతానాం" మరియు
"భవజలధి మగాదం" అను శ్లోకముల భావ
మిం దూహింపవచ్చును.

అ శ్వ మో ఘ ని బు ద్ధ చ రి తం

—డా॥ రామదుగు వెంచేశ్వరశర్మ, ఎమ్.ఎ., పి.హెచ్.డి.

సంస్కృత సాహిత్యంలో వార్షిక వ్యాస మహర్షుల తరువాత పేర్కొనదగినవాడు అశ్వమోఘుడు. బౌద్ధమతావలంబులైన కవులలో ఇత డత్యున్నత పదాన్ని అలంకరించినవాడు. క్రిస్తుశకం మొదటి శతాబ్దంలో రాత్రైన కవిష్కదేవుని కొలువులో ఇతడు గురువదాన్ని అలంకరించినట్లుగా తెలుస్తోంది. ఇతని జన్మదూమి సాకేతమండలం. వేద కావ్య సంపన్నమైన ఎప్రకులంలో ఇతడు జన్మించాడు. ఇతనికల్పి 'స్వర్ణాక్షి' అనే విదుషీమణి. బౌద్ధధర్మ దీక్షానంతరం ఇతడు తన శక్తిసంపదలను ఆ మతధర్మ ప్రచారానికి వినియోగించాడు. మహాయాన బౌద్ధ మతస్తుడైన ఈ మహాకవి బుద్ధచరితం, పౌండరవందం కావ్యాలను రచించాడు. క్రీ.శ. 1820 సంవత్సర ప్రాంతంలో అవీయా అం డంలో తూరపాన్ డేశంలో "యాడర్స్" అనే విద్వాంసుడు అశ్వమోఘుని నాటక త్రయాన్ని లోకానికి చాటాడు. అందులో "కాలిపుత్ర" మనేది అరంకాల ప్రకరణం. మిగిలిన రెండు నాటకాలూ నేడు కనుమరు గయ్యాయి. ఆ రెంటిలోనూ మొదటిది ప్రబోధచంద్రోదయం వంటిది. రెండవది మృద్యుకటికాన్ని పోలినది.

బుద్ధచరిత కావ్యం ఇరవైయేనిమిది వర్గ లతో కూడుకొని ఉంది. ఈ కావ్యంలో పదు నాలుగు వర్గాలు పూర్వభాగంగా ప్రకటితాయి. సిద్ధార్థుని జననంనుండి బుద్ధత్వప్రాప్తి వరకు పూర్వభాగంలోని కథాంశం. అనంతరభాగం లో బుద్ధుని డేశసంచారం, మతప్రబోధం, వాని అనుభవవిశేషాలూ ఉన్నాయని ఊహ. రెండవ భాగం నే డలభ్యం కాని ఈ కావ్యం పదిహేడు వర్గాలు కలిగిందనీ, ఇందులో పద మూడు వర్గాలు మాత్రమే అశ్వమోష రచితము

లనీ, మిగిలినవి ఆమృతానందకవి రచితము లనీ కొందరి భావన.

ప్రకృతం సమీక్షకు తీసుకొన్నది పదు నాలుగు వర్గాలుగల బుద్ధచరిత కావ్యభాగం. ఇందు ప్రథమ వర్గలో సిద్ధార్థుని జననవృత్తాం తం, ద్వితీయ వర్గలో అంతఃపుర విహారం, యశోధరా వివాహం, రాహుల జననం, తృతీ యంలో జరావ్యాధిగ్రస్త పురుషసందర్శనం, సిద్ధార్థుని సంపేదనమూ, తురీయంలో సిద్ధార్థుని కోసమై కామినీ విషయకప్రీతి సంపాదక ప్రయత్నం; తద్వైఫల్యం, పంచమ వర్గలో సిద్ధార్థుని మహాభి నిష్క్రమణం, ఆరవ వర్గలో చందకవివర్తనమూ, సప్తమంలో సిద్ధార్థుని తపోవనప్రవేశమూ, అష్టమంలో గౌతమీ ఉద్బోధన యశోధరల విలాప నన్ని వేశాలు, తొమ్మిదవ వర్గలో సిద్ధార్థునికోసం పురోహితుని అన్వేషణం, పదవ వర్గలో సిద్ధార్థునితై శ్రేణ్యోపదేశం, పదకొండవ వర్గలో సిద్ధార్థుడు శ్రేణ్యునికి కామినీ నిగర్తణాత్మి కోపదేశం గావించడం, డ్వాదశవర్గలో సిద్ధార్థు డరాడమునిని సందర్శించగా, వానికి ఆ ముని జరామృత్యురోగ విమోచన విధానాన్ని ఉపదేశించడం, పదమూడవ వర్గలో సిద్ధార్థుని మార విజయం, చతుర్దశ వర్గలో బుద్ధత్వప్రాప్తి ఇత్యాది విషయాలు ఉన్నాయి.

సంస్కృత వాఙ్మయంలోని ఇతర కావ్యా ల్లో వలె ఇది శృంగార వీరరసప్రధానం కాదు. శాంతరస ప్రధానం. ఈ రసాని కాత్రయుడైన నాయకుడు గౌతమబుద్ధు డనే పేరుగల సిద్ధార్థుడు. శృంగార కరుణాద్భుతా లిందులో అంగఢసాయి.

"కాశ్మీర కనక కాంచీభిః, ముఖరాభి రిత సతః

బ్రహ్మర్ష్యయన్త్యోన్య
శ్రోణీస్తన్యంకుకావృతః ॥"

అశ్వమోఘు డెంత విరక్తచిత్తుడె నా,కొంత రసజ్ఞ డనడానికి నితంబసౌందర్యాన్ని ప్రకటించే త్రీ స్వరూప వర్ణనగల పై శ్లోకం తార్కాణం. సిద్ధార్థుడు కంధక మనే పేరు గల గుఱాన్ని, చందకు డనే సారథిని, వదలి వేస్తూ కపిలవస్తుపుర జనాన్ని ఉద్దేశించి వలి కిన పలుకులు కరుణరస స్ఫోరకాలు. అమాట లను విన్న గుఱుం సిద్ధార్థుని ఉద్దేశించి ప్రద ర్శించిన చేష్టలు ఎంత జాలివి గలిగిస్తాయో చూడండి పాఠకులకు:-

"ఇతి తస్యవచః బ్రుత్వా
కంధక సురగోతమః
జిహ్వయా లిలిహే వాచా
భాష్య ముష్ణం ముమోచ చ ॥

ఆ గుఱుం కన్నీటిని ప్రసవించజేస్తూ నాలు కతో సిద్ధార్థుని పాదాలను నాకిందట. అంతః పురవిలాప ముట్టం గూడ ఇటువంటిదే.

"నిశ ప్రనుస్తా మవళాం విహాయమాం ।
గతః క్వచిచందక మన్మనోరథః
ఉపాగతే చ త్వయి కంధకే చ మే ।
పమాగతేషు త్రిషు కంవతే మనః ॥"

"కంధకచ్చందక సిద్ధార్థులు ముగ్గురూ వెళ్ళారు. వారిలో ఇద్దరు తిరిగి వచ్చారు. నా హృదయం చాల తపించిపోతోంది." ఇందులో ద్వనించే కరుణం సిద్ధహస్తుడైన కవికే సాధ్యం. "స్వాస్యత్ సుతో లోకహితాయ జజ్ఞే నిర్వేదనం చైవ నిరామయం చ" అని చెప్పబడిన సిద్ధార్థుని జననవృత్తాంతం అద్భుత రసద్యోతకం.

పాత్రపోషణ విషయంలో సిద్ధార్థుని పాత్ర చిత్రణం లోకోత్తరం. యశోధర పాత్రప్ర త్యం, సౌజన్యం రమణీయంగా నిరూపితాయి. "సంవర్ధన పరిశాంతాం
ద్వితీయాం తాం చ మాతంఘ
దేవీం నార్హసి విస్మయం
కృతమ్ను ఇవ సత్కీయామ్ ॥"

మాకుదేని, అంతఃపురాన్ని విస్మరించ
తగదని నిర్దాపునికి ప్రబోధించే ఇత్యాది
శ్లోకాంధ్వారా చందకుని ప్రభుత్వ వరాయ
దత్త వ్యక్తం. ఈ కావ్యంలోని అనితమహర్షి,
ఉదాహరణ అనే పేరుగల పురోహిత పుత్రుడు,
శ్రీమతు, అరాధమహర్షి - వీరు నిర్దాపునికి
హోతావదేశం చేసే రూపంలో కనిపిస్తారు.

అశ్వమేషుని పౌరాణిక పరిజ్ఞానం అపా
రం. చతుర్థ స్థానంలో నిద్దారునకు 'ఉదాయి'
చెప్పిన పౌరాణికాధారాలకు అధారాలు
దొరకడం లేదు. ముచ్చటకు :

“కాశీం చైవ పురాకన్యాం :
జలప్రభవ సంభవామ్
జగము యమునాతీరే ।
జాతరాగః పరాశరః ॥

పరాశర మహర్షి పూర్వం యమునానదీ
తీరంలో కాశీ అనే కన్యను చూసి జాతరాగు
డైనాడట. అక్కడక్కడ ఈ కవి పేర్కొన్న
రామాయణ కథకు సంబంధించిన పౌరికాలు
మాత్రం స్వయాంశ స్వభావాలకు దృఢాలుగా
ఉన్నాయి ఉదా:-

“నాన్మి యాతుం పురా శక్తో
దహ్యమానేన చేతసా
త్వామంత్యే పరిత్యజ్య
సుమంత్ర ఇవ రామసమ్ ॥”

ఈ శ్లోకాన్ని నిర్దాపునితో చందకు డన్నా
డు. ఇతడు చందకుడు, సుమంత్రుడు: నిర్దా
పుని రామపుడు ఇందిరి పౌరికాలవల్ల నిర్దా
పుని చందకుని ఉదాత్త గుణాలు వ్యక్తమౌ
తున్నాయి.

అశ్వమేషుని దార్శనిక పరిజ్ఞానం నిర్దా
పుని, అరాధమహర్షి సందర్శించిన ముట్టాన్ని
బట్టి తెలుస్తోంది. ఈ కావ్యంలోని కొన్ని
శ్లోకాలు భగవద్గీతాశ్లోకాలను తలచిస్తున్నాయి.
ఇందుకు

“జ్ఞేయా విపత్కామిని కామవంగిల
విదేషు కామేషు మదం హ్యపైతి
మదా దకార్యం కురుతే న కార్యం
యేన క్షతో దుర్గతి మద్యుపైతి ॥”

అనే శ్లోకం సదర్శనం. ఈ శ్లోకగత
భావం భగవద్గీతలోని

“ధ్యాయతే విషయాన్ పుంసః
సంగస్తేషావ జాయతే
సంగత్ సంజాయతే కామః
కామాత్ శ్రోదోజాయతే
శ్రోదాద్భవతి సమ్మోహః
సమ్మోహాత్ స్మృతివిక్రమః
స్మృతి క్షంభాత్ బుద్ధినాశో
బుద్ధినాశాత్ ప్రణాశకః ॥”

అనే శ్లోకభావాలకు దగ్గరగా ఉంది.

ఇందులోని ప్రకృతివర్ణనలు మనోహ
రాలు. మానవప్రకృతిని దృశ్యమాన బాహ్య
ప్రకృతిలో సందర్శించడం ఒక విశేషం.

“ఇతి సుహృదమివాను శిష్యకృత్యే
కురగవరం నృపరోవనం యయాసుః
నిత మనితగత ద్యుతిర్వపుష్మాన్
రవి రివి శారదాశ్రమాయరోహః ॥”

శ్రేష్ఠ కురగదిష్టితుడైన రాజానకు శారదా
శ్రాన్ని అదిరోహించిన రవిరోడి పౌరిక
చెప్పుడ మనేది అత్యంత మనోహరం. మరో
చోట పరాసమయంలో శంపాలతలకు ఇందుని
కర్ణకుండిలాలతో సామ్యం చెప్పుడం విశేషం.

“తథాస్య మంథానిమేమ శబ్దః
సౌదామినీ కుండల మండితాశ్రః
వినాశ్యవర్షాశనిపాతదోష్టః
కాలే న దేతే ప్రవవర్షదేవః ॥”

ఈ కవి రచనాశైలి కాళిదాస కావ్యశైలితో
సాదృశ్యం వహిస్తుంది. మూడవ స్థానంలో
రాజమార్గంలో వెళ్తున్న రాజకుమారుని చూడ
టానికి ఉత్సుకపడుచున్న అంతఃపుర స్త్రీల
వర్ణనచే ఈ విషయం వ్యక్తం. ఉదా:-

“వాతాయనేభ్యస్తు వినిన్యూతాని
పరస్పరాయాపిత కుండలాని
ప్రీతాం విరేణా ర్ముఖవంకజాని
సక్తాని హర్ష్యేష్యవ వంకజాని ॥”

ఈ విషయం కాళిదాసు రమువంశంలో
అంతఃపుర స్త్రీలు గావించిన అజనందర్శన
మట్టంతో సాదృశ్యం వహిస్తుంది. ఉదా:-

“జాలాంతరప్రేషిత దృష్టి రన్యా
ప్రస్థాన భిన్నాం న బిందిత నీవీమ
నాభిప్రవిష్టాభరణ ప్రభేణ
హస్తేన తస్మా వవలంబ్య వాసః ॥”

ఈ శ్లోకాలచేత ప్రతిభవిషయంలో అశ్వ
మేషుడు కాళిదాసునికి తుల్యుడని కొందరి
వాక్కు. కానుని ఉక్తిదాకుర్యం, వ్యాసరి
సాంఖ్యప్రభావం కూడ బుద్ధిచరితంలో దృగ్గో
చర మౌళాయి.

ఇట్టి సాటిలేని రచనానరచి కలిగిన అశ్వ
మేషుని బుద్ధిచరితం అనంతర కవులలో
బుద్ధిమోషుడు రచించిన “పద్యమూదామణి”
అనే దశస్థ వరిమితమైన గ్రంథానికి, బుద్ధ
జీవితగాథా పై శిష్యం గలిగిన “రేహంబ్”
అనే అంగ్లకవి రచించిన “రైడ్ ఆఫ్
ఎషియా” అనే గ్రంథానికి మార్గదర్శక
మైనది. ఆంధ్రభాషలో శ్రీ తిరువతి వేంకట
కవులు అశ్వమేషుని కృతిని అనుసరించారు.
ఇంతకూ, సంస్కృత సాహిత్యంలో అశ్వ
మేషుడు అపూర్వ కవి.

బ్రహ్మచారి. ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంలో కొన్నాళ్ళు. ఎన్.వి. యూనివర్సిటీలో కొన్నాళ్ళు అధ్యాపకంగా పనిచేశారు. వరంగల్ కళాశాలలో కొన్నాళ్ళు పనిచేశారు. కళా ప్రభుత్వ, డాక్టర్, కవికూషణ, సాహిత్య ప్రాచీన మొదలైన శిక్షణలను విరుదులు పొందారు. వారి రచన "మిత్రమంజరి"కి కేంద్ర సాహిత్య అకాడమీ బహుమతి లభించింది.

అయితే కొందర కవులకు అదృష్టై అంతరించిపోయిన వ్యక్తి సుబ్బారావుగారు. "ప్రీతిపాదనము" అనున కృంగరమును ప్రవేశముగా కవిత్వవందములో సృష్టించిన మహనీయుడు, మాననీయుడు రాయప్రోలు. సంప్రదాయక శిక్షతోబాటు దేశీ కవిత్వం దివ్యం నెత్తినవారు కూడా వీరే. అతనివార్యం అంటే ప్రబంధయుగంలో ప్రీతి పున్న అభ్యుదయాన్ని సుబ్బారావుగారు తొలగించి, కాంక్షను కేవలం బోగ్యవస్తువుగా భావించే పద్ధతిని అందించి అమెను మాతృ మూర్తిగా, సహధర్మదారిణిగా, సోదరిగా. సంభావించే ఉత్తమ సంప్రదాయాన్ని ప్రవర్తించేసిన సంస్కారి వారు.

అయితే యక్కడ ప్రసక్తి వచ్చింది కాబట్టి వారు పేర్కొన్న 'అమలిన కృంగరం' గురించి కొంత చెప్పుకోవలసి వస్తుంది. కరుణ కృంగర రసములు రెండే రసవిపాక మునకు సమర్థము లని అభిప్రాయపడినారు. పూర్ణానందాస్వాదమునకు కృంగర రసము, మనోదోషబద్ధికి కరుణరసము ఉపయుక్తము అని వీరి భావము. వీనిలో రెండవది 'అరిస్తా బిల్' ప్రతిపాదించిన 'కెథార్సిస్' లక్షణము నకు సరిపోవును. వీనిలో కృంగర రసశేఖర త్వమునే వీరంగీకరించుట జరగినది. కృంగరరసమునకు సంభోగ మనది యన్న పూర్వం సిద్ధాంతమును గూడ వీరు త్రోసిరా జన్నారు. వియోగకృంగరము అనుపాదకము

కాబట్టి అక్షయమైన దని, ఇదే శ్రేష్ఠ మని వీరి సిద్ధాంతము.

ఇంతకు సౌందర్యమువలన, కృంగరము వలన వీరు పొందునది అమలినమైన అనందము. అదే రసానందము. ఇదియే వీరికి ద్యేయము. వియోగకృంగరములో నున్న పాపి త్ర్యమును దృష్టిలోని నిరుకొని వీరు "అమలిన కృంగరము" అను క్రొత్తసిద్ధాంతమును లేవనెత్తిరి. ఉపనిషత్తులు మొదలుకొని అలంకారికుల లక్షణగ్రంథముల వరకున్న రస సిద్ధాంతములన్నిటి నునోడనము చేసి, మథించి తీసిన నవ్య నవనీ మతి సుబ్బారావుగారు.

ముఖ్యముగా కృంగర, ప్రేయో, వాల్మీ ల్యాది రసమలన గరిచి రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి క్రిందపద్యమును చెప్పిరి.

"వివరింప సంభోగముల్ విస్తరింప
పంగ్రహించిరి కృంగరకాలయన
స్నేహవత్సలాదుల; నతిన్నిగ్ధహృదయు
లగు కవుల కిపు డవి వరేణ్యంబులయ్యె"

ఈ పద్యములో స్పష్టంగా కృంగరరసము నకు స్నేహ, వత్సలాదు లంగములని తమ అభిప్రాయం వెలిబుచ్చారు. కావున వీరు దీనికి 'కృంగరము'నకు స్థాయిభావమైన 'రతి'ని ప్రాచీనలాక్షణికులు చెప్పిన సంయోగము, కామము అను అర్థములలోకాఁచి తృప్తార్థము, ఆనందబిందువు అనే అర్థాలలో స్వీకరించుట సంభవించినది. తల్లి శిశువుల మధ్య ప్రేమభావమును వీరు పుత్ర కృంగర మనిరి. సోదరి సోదరుల మధ్య ప్రేమభావ మును వీరు సోదరీ కృంగర మన్నారు. ఈ విధంగా కృంగరరసములో వర్ణనపించుచుండిగా మార్చి నూతన సిద్ధాంతమును ప్రస్తావించిరి. కాని వీరి తర్వాత మాత్రం ఈ 'అమలిన కృంగరము' అవహేళనపాలు గాకున్నను, అంతగా ఆదరింపాకము కాలే దనిపించును. నాయని సుబ్బారావుగారు, దేవులపల్లి వేంకట

కృష్ణకావ్యిగారు, వేదుల మున్నగు కవులు వియోగ కృంగరకి రసంపై మాత్రము రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి ప్రభావం తప్పకుండా వుంది.

సుబ్బారావుగారికి నూతనసిద్ధాంతం చెయ్యాలని ఎందుకనిపించిందనే ప్రశ్న వేసుకుంటే సమాధానం మనం ఈవిధంగా చెప్పుకోవచ్చు నేమో! ప్రబంధకావ్యములలో ప్రాయికముగా ప్రీతి బోగ్యవస్తువుగా చిత్రించబడింది. అదికాక అనాది సమాజంలో అప్పుడప్పుడే ఇంగ్లీషు విద్యా, నాగరికతల వంపర్కంతో నూతన భావాలు లేవసాగినవి. సమాజంలో నాడు ప్రేమ సిద్ధాంతమువలన కలుగుచున్న దుష్టవర్ణామా లను గమనించి రాయప్రోలువారు అందుకు పరిష్కారముగా అమలిన కృంగరాన్ని యోగి కిక్కినూ చాటి చెప్పాలని అనుకొని ఉంటారు.

'స్నేహ' దృష్టిలో ప్రీతిపరుషం ప్రేమ నిసిద్ధము. రాయప్రోలువారి దృష్టి' బట్టి వారు ప్రీతి తుచ్ఛముగా చూడకుండా పుట్టుకునిన్న ఒక మెట్టు ఎక్కుగనే చూసా రనక తప్పుదు. కాబట్టి స్నేహాకు వీరికి ఈ విషయంలో పోలి కయే లేదని మనం తేలికగా అర్థం చేసుకో వచ్చును. అయితే స్నేహ ప్రీతిపరుషం మధ్య ఆత్మసంబంధమైన ఐక్యమునకు వీలులేదని, ప్రీతి చెలిమి చేసినచో అమె శరీరసౌంద ర్యమునకు లోబడక తప్పదని అన్నారు. రాయప్రోలువారు దీనికి భిన్నముగ ప్రీతి ప్రకృతికి ప్రతినిధి అన్నారు. శారీరకసౌందర్యము కన్న ఆత్మసౌందర్యము గొప్పది అనే తత్వము నించుమించుగా ఒకే విధముగా వీరు ఇద్దరూ ప్రతిపాదించుట చేసినా రనిపిస్తుంది.

మరి కా స రోతుకు పోగలిగితే రాయప్రోలువారు ఆశ్రమములన్నింటిలో గృహస్థాశ్రమమునై పే ఎక్కువ మొగు చూపా రని పిస్తుంది. గృహస్థాశ్రమమున కృంగరమును

వంశావళి కథలు వివరించుట అన్నదే వారికి సమ్యక్ మన తెలియదు. అందుకే “మరణసంస్కారం లేని ఈ కులీ మదమం, శీవశాసనరాగాదులన్ చింకరిండు, శాసరాని కృంగారము” అనే కావం వెలి ట్టారు. వీరు ప్రేమం సంయోగమును శేవ యు రోకికసంయోగము కాదు. సాయుజ్య యుక్తి, ప్రాణాంతరము రతి వర్ణాంగీకరమై విలసిల్లినది, కాని అది అమలినమైన కళ్యాణ వరమ వర్ణవృక్షధరిణయై, మహా మాధురీభావము కందుటకు వీలులేదని సుబ్బా రావుగారు ప్రవచించుట జరిగినది. సూక్ష్మ మైన, సుందరమైన మనస్సున ద్రవ రతులు ఆకరిరమైన మతవములో నిది అమృతస్థితిని పొందు నని, అదే ఆనందవదని యని వీరి భావము. మరణ సంస్కారం కుదరని అమ రాగము కల “అదోదకృంగారము” వర్ణో త్తమమైన దని చెప్పారు. ఇక కృంగారవర్ణ ఇంతటితో ఆపుకూ వారి కావ్యంలో గల మాధుర్యాన్ని గురించి చెప్పుకుందాం.

సుబ్బారావుగారి రచనలను గురించి చెప్పా ంచే ఆయన తొలిరచన లలిత. అనంతరం ఆయన రచనల్లో సంచకావ్యాలు అనడగవి యివి. తృణశంకణం, కవ్వకమల, స్నేహ లత, తెలుగుకోటి, వృష్ణకుమారం. ఇంకా అంద్రావళి, జడకుచ్చులు, కన్నెపాదలు తర్వాత వెలువడిన ఉత్కృష్ట రచనలు. ఉగాది వాకిళ్ళని, రాగాధరణ లని, ఉమర్ లయోం మధుకలశం పేరుతో వెలువడింది. ఉత్తర రామచరిత్ర (అనువాదం), వ్యాస వీరులు, స్మృతివీరులు, పవిత్ర సంచికలు లాంటి వేన్నో వెలుగు చూశాయి.

శిల్పవరంగా వారి కొన్ని రచనలను గురించి వేమారోజన సాగిద్దాం.

లలితి:- Goldsmith, Hermit
కావ్యముల కిది అంద్రావళి కథలు. వర్ణనలో ప్రాచీనకమ, కథావిర్యభావంలో కవ్యతను కనబరచిన కావ్యం.

తెలుగుకోటి:- తెలుగునేల నాలుగు చెరగులనున్న అందమైన ప్రకృతిని చక్కగ దిద్దించిన కావ్యము.

స్నేహలత:- సంఘములో గల దురా చారమైన వరకుంఘమును వివరించే ప్రయ త్నంలో వ్రాయబడినటువంటి కావ్య మిది.

వృష్ణకుమారము:- కుమారనిధుర మతి యైన యొక మాతృదేవి ఆదేశం యిది.

కవ్వకమల:- కరువు రంపపు కోతల మణిండు, “కృష్ణదేవరాయ”ను గూర్చి విలసిండు ముగ్ధులక విషాదభరితమైన గాథ.

జడకుచ్చులు:- వివిధ రసభూయిష్టమై అమృతకుల్యమైన మధుర కావ్యరాజ మిది. ఇంకా అంద్రావళిలో పద్యాలు ముందుచెప్ప డం జరిగింది.

ఆధునిక కావ్యశిల్పం మూతం వారికావ్యా లలో ‘స్నేహలత’లో వుష్కలంగా చోటు చేసుకుంది. స్నేహలతాదేవి యొక్క పాత్ర లాంటి పాత్రలు మన భారతకథలో సాన్నిధ్య, ఇంగ్లీషు సాహిత్యంలో ‘జూలియట్’ ఈమె కోవకు చెందినవారే అనిపిస్తుంది. అనలు విషయావికాస్తే స్నేహలతకు ఏకగ్రాహ విరూపిణిగానికే తన పెళ్ళి కారణ మవడం అమె దృష్టి కెంతో విరవణయోగ్యంగా కని పించింది. ఆత్మార్పణ చేసుకుని ఆ సమస్య

విరూపిణిగానోసం పరిష్కారం చూపటం అనువులు విడుస్తుంది.

అమె సుకుమారత్వాన్ని వర్ణిస్తూ రాధ ప్రోలువా రంటారు ఒక్కచోట.

“నదిదీక్ష కందిపోవు చర

అమ్మలదిండు తనిండుచుండు రా దిద తలిదండ్రు లెప్పుడును

విచ్చిన పుష్పమువోరే బుద్ధి వం

గడమున కెల్ల సౌరభము

గా నయగారి కుమారి, యెల్ల దిం

చెడు పతి యెవ్వరో విరిచె

స్నేహలత! యిది శైవమునన్”

ఇంకా చోట గంగాశిలా నిలరా వర్ణిస్తారు.

“యుక్కులకు పాడిరీ వదీప్రియతటమున యజ్ఞములు నల్పి రీ యేటియంతికమున ఉపనిషత్పారసకు పాదురొదలె విచట పూజ్యారాల్లెట యరుదె యీ పుణ్యవేద”

అని. ఈ కథ కావ్యంగా వ్రాయడానికి కారణంగా జన్మకుతి కెక్కిన ఒక కన్యామతల్లి ఆత్మ అలంకర చైతన్యంలో కలిసిపోయిందని చెబుతూ, అమె విహికశీవితము ఒకానొక పుణ్యగాతగా నెరిగి రచన కువక్రమింపా నం బారు. జ్వరంతో బాధపడుతూ నేను స్నేహ లత కథ చదివాను అప్పుడు ఈ అందకావ్యం వ్రాయడం జరిగిందని చెబుతారు. బారు.

చివరగా మనవిచేసే దేమంటే కవి అనే వాడు చనిపోయిన తర్వాతకూడా తిరిగి తన రచనలద్వారా శాశ్వతకీర్తి కరీరాన్ని పొందు తాడు. అమాదిరిగానే రాయప్రోలు సుబ్బా రావుగారు శాశ్వతంగా కనుమరిసినా తన రచనలద్వారా తెలుగు సాహితీలోకంలో చిరం జీవే అని మనం చెప్పుకోవాలి.

తమలోఁ బుట్టు నవిద్య గప్పికొనుడుం దమ్మల సంసార వి
 భ్రములై కొందఱు జేలుచుం గలగుడున్ బల్వెంటలం దైవయో
 గమునం దేవర మేగుఁ నొల్చి ఘనులై కైవల్య సంప్రాప్తులై
 ప్రమదం బందుదు రట్టి నీవు కరుణం బాలింపు మమ్మీశ్వరా!

✽ స మా లో చ న ✽

జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

యాజమాన్యము - వివరములు పాఠం IV (See rule 8)

ప్రకటించు స్థలము	:	రాజమండ్రి
ప్రచురణకాలము	:	ప్రతి 1, 18 తేదీలు
ముద్రాపకుని పేరు	:	శ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రి
పౌరసత్వము, చిరునామా	:	ధారతీయుడు, 6-4-24, ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి-1
వల్లపకు పేరు	:	శ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రి
పౌరసత్వము, చిరునామా	:	ధారతీయుడు, 6-4-24, ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి-1
సంపాదకుడు	:	శ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రి
పౌరసత్వము, చిరునామా	:	ధారతీయుడు, 6-4-24, ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి-1
యజమానుడు	:	శ్రీ బులుసు సీతారామశాస్త్రి
చిరునామా	:	6-4-24, ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి-1

నేను (బులుసు సీతారామశాస్త్రి) పైన ఈయబడిన వివరములన్నియు యథార్థములని ప్రకటించుచున్నాను.

(సం) బులుసు సీతారామశాస్త్రి

అడసు:—

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి,
 తైర్థం తెలుగు లెక్కరం, వి.టి.కె. కాలనీ,
 6-4-24, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజనగర్),
 రాజమండ్రి-1.

